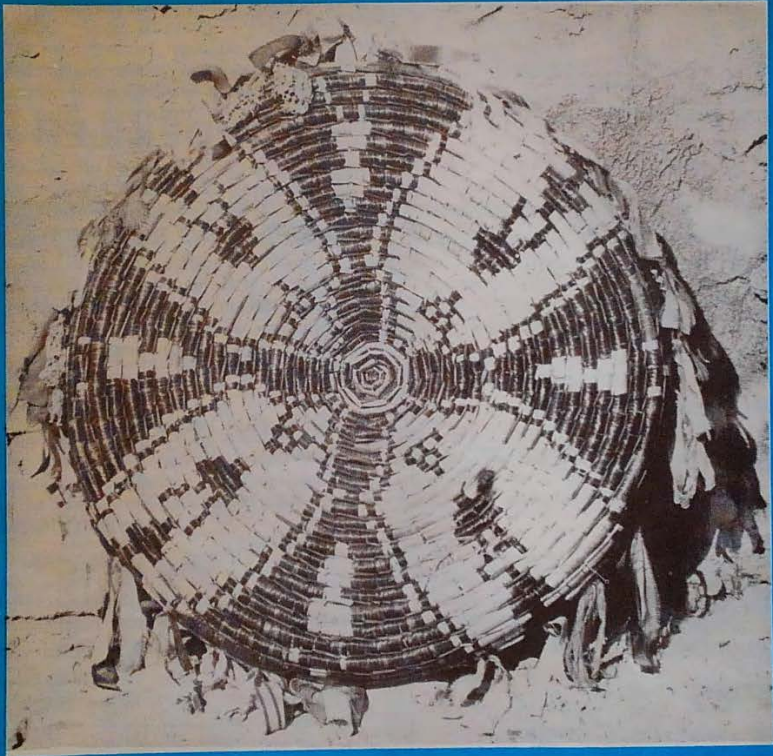

Halkbilimi

HALK SANATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

Halkbilimi

HALK SAMATLARI DERNEĞİ YAYINIDIR

89/4 YIL: 4 SAYI: 16

ARALIK 1989

YILDA DÖRT SAYI YAYINLANIR

SAHİBİ: ERTAN OSMAN

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

KANI KANOL
TUNCER BAĞIŞKAN

YAZI KURULU

ENGİN ANIL
MEHMET BİRİNCİ

TEKNİK İŞLER SORUMLUSU

SEMRA YALÇIN

YAYIN KURULU

ALİ NEBİH
HASAN EKMEKÇİ
ŞENOL SAMER
HİLMİ VUDALI
DERVİŞ ÇOMUNOĞLU

PİKAJ-MONTAJ: HAS-DER

DİZGİ-BASKI: ORTAM OFF-SET

EDERİ.....1250 TL

ABONE:

KIBRIS.....5000 TL
TÜRKİYE.....6000 TL
İNGİLTERE.....10 STERLİN
AVUSTRALYA.20 AVS.DOLARI

YAZIŞMA ADRESİ:

P.K 199 LEFKOŞA-KIBRIS
MERSİN-10 TÜRKİYE

TEL:020-76276 (Akşam,18.00-21.00)
020-35870 (Mesai Saatleri)

ÖN KAPAK

Motifli Sesta (Sele)
(Has-Der koleksiyonundadır)

ARKA KAPAK

Bağlıköy de bir fırın

İÇİNDEKİLER

Okurlara	1
Short Summary of the Contents... Engin ANIL	2
Birleşmiş Milletler Eğitsel, Bilim- sel ve Kültürel Kurumu, Folklorun korunumu için Teknik ve Adli Özel Komitesi Raporunun Tercümesi.....	3-7
Sarper İNCE	
Kömür Ocağı kurma	8-10
Kani KANOL	
Masallarımız	11
Ağzı Kokan Gelin Hasan BULUNÇ	
Dirimo Meral BİRİNCİ	
Has-Der'in 7 yıldır Düzenlediği Halkbilim Sempozyumu yapıldı.....	12-13
Kani KANOL	
Çocuk yaşatmayan kadınlarla ilgili inançlar ve sağaltma uygu- lamaları	14-27
Tuncer BAĞIŞKAN	
Haberler	28-32

Okurlara

Değerli Okurlar,

Elde olmayan nedenlerle dergimizin bu sayısını siz okurlarımıza geç ulaştırabildik. Özür dileriz... Üyelerimizin sosyal yaşamlarındaki olumlu gelişmeler gibi, dergimizin içeriğinin de Kültür-Sanat konularıyla zenginleştirilmesi talepleriyle karşı karşıyayız. Bu doğrultuda sürdürdüğümüz ön çalışmaların olumlu sonuçlanması halinde, gelecek sayımızdan itibaren folklor ağırlıklı bir dergi olmamızın yanı sıra, kültür-sanat konularını da ele almamız söz konusu olacaktır.

Dergimizin bu sayısında, Kuzey Folklor Enstitüsü Başkanı Prof. Lauri Honko tarafından Unesco için hazırlanıp Sn. Sarper İnce tarafından tercüme edilen "Folklorun Korunumu" isimli raporun ikinci bölümünü yayımlıyoruz.

Dernek başkanımız Sn. Kani Kanol'un iki ayrı yazısına bu sayımızda yer verdik. Kani Kanol'un ilk yazısı Kıbrıs'ta kömür ocağı kurma ve kömür elde etme konusunda yaptığı araştırmayı içeriyor. İkinci yazısı Has-Der'in düzenlediği 7. Halkbilim Sempozyumuyla ilgilidir. Kıbrıs Gazetesinde yayımlanan bu haber yazısının dergimizde de yayımlanmasını uygun gördük.

Üyelerimizden Hasan Buluç ile Meral Birinci'nin yakın çevrelerinden derledikleri "Ağız Kokan Gelin" ile "Dirimo" masalları da bu sayımızda yer almaktadır.

Arkeolog Tuncer Bağışkan'ın 7. Halkbilim Sempozyumuna sunduğu "Çocuk Yaşatmayan Kadınlarla İlgili İnançlar ve Sağaltma Uygulamaları" bildirisini tam metin halinde yayımlıyoruz. Kaynak kişilerden karşılıklı görüşme yöntemiyle sağlanan bilgilere dayandırılan bu araştırma yazısını ilginç bulacağınıza inanıyoruz.

Bu sayımızdaki "Haberler" köşesini Has-Der Yönetim Kurulu üyelerinden Sn. Engin Anıl ile Sn. Hasan Ekmekçi hazırlamışlardır. Derneğimizin geçmiş sayılarındaki haber köşesini hazırlayan Sn. Fatma Avni ile Sn. Hilmi Vudalı'ya teşekkür eder, eşleriyle birlikte yeni kurdukları veya kurmak üzere oldukları aile yaşamlarında başarı ve mutluluklar dileriz.

Short Summary Of the contents

Engin ANIL

We regret the delay in publishing the present issue of Halkbilimi.

Our readers are demanding to see Halkbilimi with a wider scope of contents. The common preference is to develop the magazine to an "Arts and Folklore" magazine; with special emphasis on folklore while at the same time, keepinb in touch with local and international arts. We are hoping to offer the next issue of Halkbilimi within such a context.

In the present issue, the translation by Mr. Sarper İnce, of the article "Problems and solutions of the Preservation of Folklore" written by Prof. Lauri Honko for the Unesco, is continued.

Has-Der's Chairman, Mr. Kani Kanol is contributing with two articles in this issue. One of them is a research about the traditional set-up of charcoal ovens and charcoal production in Cyprus. The second article is an evaluation of the "Seventh Folklore Symposium" organised by Has-Der during December 1989. This article has already appeared in the daily "Kıbrıs" newspaper published in the TRNC.

Hasan Bulunç, one of the most active members of our association, and Meral Birinci, a curious elementary school student have contributed with two short folk tales, which results of their individual research works.

"Traditional beliefs and practises applied for curing women incapable of having children" is the paper presented by Mr. Tuncer Bağışkan (a prominent archacologist) to the Seventh Folklore Symposium of HAS-DER. The paper, which is a result of "face to face" personal interview of the author, is a valuable research which, we belive, will be very interesting to read.

"News in brief" on folklore events since the last issue of Halkbilimi was customarily prepared by Fatma Avni and Hilmi Vudalı. The former had a wedding last month and the latter is heading for the same end next june. Both had to be substituted by Engin Anıl and Hasan Ekmekçi, allowing them time for their preparatins. While we thank Engin and Hasan for their laborious work for the news, we also wish Fatma and Hilmi hapiness and success in their future lives, with their partners.

Birleşmiş Milletler Eğitsel, Bilimsel ve Kültürel Kurumu

Folklorun Korunması için

Teknik ve Adli Özel Komiteleri Üzerine

Ceviri

Sarper İNCE

FOLKLORUN TANIMI

"Folklor" teknik bir terimdir. Değişik kültürel geleneklerde , akademik sahalarında veya ulusal kültür politikalarında folklorun ne olduğu ve folklor nelerin dahil olup olmayacağını tartışan sayısız açıklamalarla karıştırılmamalıdır. Geçtiğimiz toplantılarda folklor kavramını genişletme eğilimleri ortaya çıktı. "Geleneksel kültür" veya "popüler halk kültürü" gibi daha geniş kavramlara atıfta bulunuldu. Bu gibi kavram genişletilmesinin çeşitli nedenleri olabilir. Folklor geleneğinin karaktersitik özelliği edebi gelenek olan toplumlarda folklor sözcüğü dar anlamlı kalmış olabilir. Maddi kültür kavramının folklor kavramına katılması gerekli görülebilir. Ulusal arenada folklor kavramı pek kabul görmeyen bir iz bırakmış olabilir. Bu gibi tereddütler özel komiteyi uzun uzadıya meşgul etmemelidir. Unutulmamalıdır ki en iyi folklor tanımı bile folkloru koruyabilmenin sorunlarını çözmez. Çok daha önemlisi folklor olayını bütünüyle görmektir. Folklorun "ilk hayat evresi", onun doğal, çoğu zaman farkedilmeyen varlığı, gelenekler ile kültürel veya sosyal kimliklerin oluşması, bunların kısmen folklor tarafından ifadesi; bilgi toplama, kaynak - araştırmacı ilişkileri, arşivleme, belgeleme, analiz, dizgi ve baskı işlemleri; folklorun orijinal olmayan kültür çerçevesi içindeki "ikinci hayat evresi"nin etkileri; toplumların yeni kültüre tepkileri, bu toplumların kültürel özgürlüğünün sağlanması; folklorun çeşitli kültürel politik kullanımı; folklorun, turizm, festivaller, eğlence endüstrisi gibi değişik içeriklerle ticarete açılması;

eğitim müfredatlarına folklorun da eklenmesi; folklorun edebi ve yüksek sanat" kültürüyle bütünleşmesi, folklorun korunması için kurum ve politikalar yaratılması; ve nihayet folklor alanında uluslararası ve bilgi teatisini gerçekleştirecek mekanizmaların kurulması. İşte bu işlemlerin çerçevesinde folkloru koruma görevleri tanımlanmaktadır. Bu görevler folklor ürünlerin çeşidine göre büyük farklılıklar arz edebilecektir. Tüm bunlar folklorun üzerine de bulunduğu kültürel, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin daha derinden anlaşılmasını gerektirmektedir. Ne zaman bu gibi faaliyetlerde bazı ayarlamalar, standartlaşma veya geliştirme gereksinimleri doğar, doğru kararlarla metotların esnekliği daima bir gereklilik olacaktır. Eğer gelenekleri sürdürügelene toplumlar olsun, folklor konusunda çalışan profesyonel gruplar veya genel insanlık olsun, folklor korunmasında birşeyler kazanacaklarsa bu gereklilik kaçınılmazdır. Daha önceki komitelerce kabul edilen folklor tanımı şöyledir:

"Folklor (geniş anlamda, geleneksel ve popüler halk kültürü) toplumun ve geleneklere dayanan, toplumca veya bireylerce ifade edilen, toplumun kültürel ve sosyal kimliğini yeterli bir biçimde ifade eden bir üründür. Değerleri ve standartları ağızla, taklit ve diğer şekillerle yayılır. Değişik konuları arasında, dil, edebiyat, müzik, dans, oyunlar, mitoloji, dini törenler, adetler, el sanatları, mimari ve diğer sanatlar vardır."

Tanım, kültürel ve sosyal kimliği vurgulamaktadır. Kıyaslama açısından başka ve daha yeni bir tanımı daha yazmak ilginç olabilir. Bu tanım, Bergen'de 1986 yılında Kuzey Folklor

Enstitüsü (Nordic Institute of Folklore) tarafından organize edilen, ana teması "Folklorun Korunması" olan 4. Folklor Arşivleme ve Belgeleme Kuzey Konferansı tarafından ortaya konmuştu.

"Folklor, kolektif geleneksel bilgidir. İnsan yaratıcılığı ve fantazisi ile oluşur. Bu bilgi kültürel şekillerle ifade edilip yayılır. Bireysel rütusların izlerini de taşıyan gösteri şekilleriyle sürekli yenilenir. Genellikle folklor söz ve davranışlarla iletilir. İnsan uğraşının ürünleri olan yiyecek, giyecek, sanat ve binalarda da folklor düşünce ve sembolleri görülebilir. Sözlü iletişimden kaynaklanan şekli ve içerikteki farklılıklar folklorun en temel karakteristiğidir. Değişiklikler yarattığı ölçüde yazılı ve kitle iletişim şekilleri de folklor sayılabilir. Gelenek ve folklor terimlerinin ortak yanları vardır. Gelenek sözcüğü folklorlardan daha geniş anlamlıdır. Fakat folklor göstergeleri, geleneklerin parçası olmayan yanlar taşıyabilirler. Folklor, değişik halk topluluklarının dünya görüşünü yansıtır ve bu toplulukların kimliklerini vurular." (CNIF broşürü 4/1986, s.21)

Bilim adamları gelecekte daha başka tanımlar yapacaklardır, ama yukarıdaki iki tanım folklorun ne olduğu ve içeriği hakkında yakinen bir fikir vermektedir. Tanıma maddi kültür dahil edilmiştir; cisimler olarak değil fikirler ve isimler olarak. Folklorun maddi kültürel yanını koruyan hem ulusal hem de uluslararası yöntemler halen mevcuttur. Şu ansa folkloru korumada vurgulanması gereken fiziki olmayan yanındır. Unesco'nun 2. Dünya Kültür Politikaları Genel Kurulunda (Meksika 1982) bu alana dikkat çekilmiş ve manevi Folklor Mirası Komisyonu kurulmuştur. Folkloru korumak amacıyla Unesco'dan beklenen destek kısmen bu komisyonun hazırlayacağı programlara bağlı olacaktır.

FOLKLOR KİMLİK TESBİTİ

Kimlik tesbiti, geçmiş komitelerce,

folkloru koruyabilmek için dünya folklor meteryalinin bir demirbaşını oluşturma gereği olarak ifade edilmiştir. Kimlik tesbitinin bir görevi eldeki koleksiyonlar ve arşivlerden bir demirbaş oluşturmaktır. Bunu yaparken folklorun yaşayan şekillerinin bilhassa modernleşme, teknolojik gelişme ve yığinsal kültürlerin birleşme baskıları altında yokolma tehlikesi ile karşı karşıya olan şekillerin saptanması önemlidir. 2. Komitenin kimlik tesbiti konusundaki yargıları şöyleydi:

"Folklor bir entellektüel varlık olarak kimliğini ifade ettiği grup (ailevi, mesleki, ulusal, bölgesel, dini, etnik vs) tarafından ve yine o grup için korunmalıdır. Bu amaçla şunlar tavsiye edilebilir:

- 1) Folklor ile ilgili kurumların listesinin oluşturulması.
- 2) Kimlik tesbit yöntemleri ve kayıt sistemlerinin (koleksiyon, yazma, katalog oluşturma) oluşturulması ve var olanların geliştirilmesi
- 3) Folklorun standart bir sınıflandırmasının sistematik olarak yapılması
- 4) Değişik kurumlarca kullanılan sınıflandırma sistemlerinin koordinasyonunun sağlanması"

Burada belirtilen görevler folklor konusunun temel çalışmalarıdır. Dört madde de uluslararası işbirliği gereksinimi aşıkardır. Aslında, kimlik tesbitinden anlatılmak istenen, bilgi iletişim teknolojisinin gelişmesi ile sonuçta uluslararası bilgi alışverişinin sağlanması ve birbirleriyle ilgili çalışmaların eşgüdümüdür. 1. madde folklor kurumları hakkındaki, genellikle rastlantıya dayanan ve karmaşıklık arzeden bilgiye atıfta bulunmaktadır. Bunun nedeni ulusal düzeyde olsun, uluslararası düzeyde olsun eşgüdüm eksikliğidir. Unesco'da üzerinde çalışılan bir diğer konu olan müzeler ve müze çalışmaları yapan kurumlar listesine göz atıp kıyas yapacak olursak maddi kültür mirasının

manevi mirasa göre daha iyi durumda muhafaza edildiği görülecektir. Folklor kurumları listesini oluştururken liste geniş tutulmalı ve kısmen folklor çalışması yapan kurumlar da listede yer almalıdır. Bunun nedeni, bu kurumların şimdiye kadar bir grup olarak organize edilmemeleri ve yapılarının ülkeden ülkeye değişiklik göstermesidir.

2. Madde folkloru belgeleme işlemlerinin kitap düzeyinde standart bir şekle sokulmasını hedeflemektedir. Bu ulusal düzeyde bir çalışma olarak görülebilir, ama enformasyon teknolojisinin gelişmesi folklorik bilgilerin değişik ülkelerdeki bilgi kaynaklarından iletilmesini sağlamaktadır. Bugüne kadar, bilgi toplama ve kataloglama bireysel yöntemlerle yapılagelmıştır. Ulusal yetkililer herkesin kabul edebileceği normaler (örneğin, kamu kaynaklarından yardım gören bilgi toplayıcılara) tavsiye edememişlerdir. Bu görev 4. madde olan değişik arşivlerdeki sınıflama metodlarının eşgüdümü ile yakından ilişkilidir. Arşivleme metodlarını çok çabuk değiştirmeye gerek yoktur. Birçok folklor kurumu bağımsız özerk kurumlardır, fakat günümüz şartları, arşivler ve diğer benzer kurumların kabul edebilecekleri eşgüdümün sağlanması için uygun bulunmaktadır. Bu yöndeki gelişmeler, ulusal düzeyde eşgüdüm gereksinimi üzerinde araştırmalar ile başlamalı daha sonra da bölgesel ve uluslararası araştırmalar takip etmelidir.

3. Madde belki de en merkezi ve tesbiti en zor olandır. Bazı folklor alanları bilimsel sınıflandırmaya tabi tutulmuşken bazı sahalar için ortada böyle bir şey yoktur. Halk masalları, manzum destanlar (ballad), bulmacalar, atasözleri vs. sınıflandırmasında birçok boşluklar ve eksiklikler mevcuttur. Bir konuda bile elindeki mevcut sınıflandırmalar arasında uyum sağlanamamıştır. HRAF (Human Relations Area Files-İnsan İlişkileri Dosyaları) veya UDC (Universal Decimal Classification-

Uluslararası Ondalık Sistem) gibi evrensel sınıflandırma sistemlerinde bile folklor materyali tabii bir yer almıyor. Folklor sınıflandırması görevinin uluslararası düzeyde tam gerçekleşmesi için bu görevi birçok projelere bölmek gerekecektir. Bu da zaman alacaktır. Hedeflerden biri "Folklorun Genel Çerçevesi" olabilir ve birçok dünya kültürlerinde kolaylıkla bulunabilen folklor biliminin karşılaştırmalı kurallarına göre ve kültürlerarası yapılabilir. Bu sınıflandırma, yönlendirme amacı için çok gereklidir. Çeşitli araştırma geleneklerinden ve kültür bölgelerinden gelecek uzmanlar grubu tarafından gerçekleştirilebilir. Sonucu denetleyip sinayacak olan uluslararası standart folklor sınıflaması içerikli bir konferans gerekecektir. Dünyanın değişik bölgelerinden bazı folklor arşivleri sistemi pratik uygulamaya koyması için seçilebilir. Başarılı olursa da geniş bir biçimde yaygınlaştırılabilir. İkinci bir hedef "Folklor Kayıt Kütüğü" olabilir. Bu, birinciden daha az soyut fakat yine kültürlerarası bir çalışmadır. Folklor ürünleri ve düşüncesinin şekil ve tipleri hakkında detaylı bilgi ihtiva eder. Mevcut katalog ve sınıflama sistemleri arasında seçilmiş konuları bağlayıp yeni bir düzen getirilebilir, referans olanağı sağlayabilir. Bu amaçla eldeki folklor sınıflamalarının bir demirbaş yapılmalı, belki de bir veritabanı (data-base) oluşturulmalıdır. Üçüncü çalışma alanı "Folklorun Bölgesel Sınıflaması" olabilir. Bu çalışma kültürlerarası yapılmayabilir. Bölgesel gelenekleri sistemli bir şekilde anlatan, arşivlemeye dönük veya sadece doğal yapılabilir. Canlı sistemlerin gelenekler içinde izlenmesini ve bunların uluslararası benimsenme sınıflama sistemlerine dahil edilmesini sağlayabilir. Bu görev yaşayan folklorla yakın ilişkiyi gerektirir. Pilot projeler şeklinde arazide ve terchen dünyanın değişik bölgelerinde ifa edilmelidir.

Tesbit çalışmaları için özlü tavsiyelerde yer alacaklar şu üç hususta özetlenebilir:

a) El kitapları, bilgi toplama rehberleri, model kataloglar vs. yolu ile tesbit ve kayıt sistemleri (koleksiyon, kataloglama, yazma) meydana getirilmesi veya halen var olanların ileriye götürülmesi. Bu değişik kurumlarca kullanılan sınıflama sistemlerinin eşgüdümü için gereklidir;

b) Daha sonra folklor kurumlarının bölgesel ve evrensel kütüklerine geçebilecek şekilde folklor ile ilgili kurumların ulusal demirbaşının oluşturulması;

c) Evrensel amaçlı, "Genel Folklor Çerçevesi" kanalıyla standart folklor sınıflamasının oluşturulmasına katkıda bulunulması.

Tavsiyelerin yapıldığı merciler (üye ülkeler, Unesco, folklorla ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlar) ayrı ayrı ele alınacaktır.

FOLKLORUN MUHAFAZASI

Folklor alanındaki arşivleme teşkilatının ve araştırma kurumlarının varlığının esas nedeni zamanın ve onunla birlikte halk kültürlerinin değişken olmasıdır. Bir zamanlar çok önemli olan zamanla belirsizleşir. Folklorun entelektüel varlıkları ile ilgilenen bilimsel kuruluşlar şebekesinin belki de en önemli görevi geçmişteki görüntüleri o zamanki durumlarıyla muhafaza etmektir. Belli gelenekleri belgelemekle, folklor bilgileri koruma altına alınmakta ve ileride incelenebilmesi sağlanmaktadır.

2. Komite bu görüşü belirtirken bazı tavsiyelerde bulundu:

"Folklor muhafazası folk geleneklerinin belgelenmesi ile ilgilidir. Amacı, bu geleneklerin kullanılmasına veya gelişme durumlarında araştırmacılara bilgi sağlama, geleneklerin nasıl oluştuğunu ve değiştiğini anlamalarına yardımcı olmaktır. Yaşayan folklorun doğrudan muhafazası evrimci karakterinden ötürü her zaman mümkün olmaya-

bilir. Sağlam ve güvenilir bir biçimde tesbit edilen folklor meteryali etkin bir şekilde korunmalıdır. Bu amaca yönelik şunlar tavsiye edilebilir:

1) Toplanan bilgi ve belgelerin depolanacağı bir arşivler ağının kurulması;

2) Folklorun sergileneceği müzelerin kurulması, folklor müzelerinin veya çok amaçlı müzelerde folklor bölümlerinin geliştirilmesi, bilgi veya arşiv merkezlerinin oluşturulması;

3) Folklor bilgisi bulunduran kişi ve kuruluşların listesinin yapılması;

4) Folklor muhafazası konusunda bilgi toplayıcıların, arşivcilerin, belgeleme ve sair uzmanlarının eğitilmesi."

İdeal olarak, her ülkede, folklor meteryali toplayıp muhafaza etmeye hazır arşivler, kütüphaneler, müzeler ve diğer ilgili kuruluşlar olmalıdır. Birçok folklor çalışması kendiliğinden yapılmakta ve sürekli kuruluşlarla bağ kurulması kolay olmamaktadır; çünkü birşeyi toplama merakı çoğu zaman fasıllarla oluşmakta ve amaçları zamanla değişime meyilli bulunmaktadır. Bu yüzden sosyal gruplar, çeşitli örgütler, meslekler ve bireylerce ortaya konulduğu gibi folklor konusunun geniş ilgi alanı için geniş özürlük bırakılmalıdır. Esasında burada folklor çalışmalarının özgürlüğünün tehlikede olduğundan bahsedilmektedir. Bu çalışmaların düzenlenmesine hiçbir gereksinim yoktur. Çünkü bu çalışmalar sosyal gelişmenin ifade edilmesi, değer yargı sembollerinin seçilmesi ve kültürel kimliğin ortaya konmasıdır. Öte yandan birleştirici veya kurumsal bir folklor hareketi eksikliği ışığında, toplanan materyali, toplayanların ilgisinin bitmesinden sonra da koruyacak kuruluşlar ağının oluşturulması önem kazanmaktadır. Koruma için gerekli teknik gereksinimler çoğu zaman ancak bu kuruluşlardaki profesyonel arşivcilerce karşılanmaktadır. Aynı şey, folklor muhafazası için çok önemli olan ve eldeki meteryalin araştırma,

eğitim, eğlence vs. amaçlı kullanımının kontrolü için de söylenebilir.

Bilhassa çağdaş, yaşayan geleneklerle ilgili materyal sahipliği hassas bir meseledir. Bu yüzden folklor materyalini kopyalama imkanları üzerinde durulmalıdır. Eğer teknoloji bir çözüm sağlıyorsa muhakkak kullanılmalıdır. Geleneksel topluluk koleksiyon, arşivleme veya müze kurma isteği gösterirse hemen desteklenmelidir. Bir birey topladığı materyalin kopyalarını isterse, gereği yapılmalıdır. Muhafazası ve kullanmasındaki kontrol uygun şekilde yapılabildiği takdirde, materyalin bir kopyası, orijinal bölgesine mümkün olduğunca yakınında saklanmalıdır. Buna pratik bir çözümü, en yakın bölgesel arşiv veya arşivleme olanakları olan bir kuruluş getirebilir. Bunun yanında her zaman için ülkenin herhangi bir yerinden gelecek materyali alıkoymabilecek büyük bir arşiv de bulunmalıdır.

Etkin bir folklor arşivleri şebekesi merkezi bir arşiv oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu arşiv ayrı kurulabileceği gibi şimdi var olanlarla beraber de olabilir. Merkezi arşiv ilk materyali toplamaz. Var olan materyal bilgisini merkezi bir katalogta toparlar. Bu bir veritabanı (data-base) şeklinde olabilir ve folklor materyalini kullanan çeşitli gruplara bilgi sağlayabilir. Merkezi arşiv eldeki materyalin içeriği, elde edilebilirliği ve kopyalama ücretleri konusunda bilgi verebilir. Materyalin kendisini vermez. Merkezi arşiv ayrıca folklor uygulanan standart ve uyarlamalar hakkında sağlam bilgi sahibidir. Bu bilginin yayılmasında aktif rol alır. Açıktır ki folklor muhafazasında merkezi arşiv çok önemlidir. Yanlış anlamaya fırsat vermemek için şunun da altını çizmekte fayda vardır: merkezi arşivin işlevi hizmettir, folklor arşivleri üzerinde idari bir büro değil.

2. madde müzelerdeki entellektüel halk geleneğinin zayıf durumuna dikkat çekmektedir. Sadece maddi gelenekler

müzenmekte sözlü gelenekler dışlanmaktadır. Modern dinleme-görme (audio-visual) teknikleri ile bu durumun sözlü, davranış ve dramatik halk gelenekleri lehinde değiştirilmesi zor olmasa gerek. Ses bantları ve videolar müzeler yapılacak gezileri daha da zenginleştirebilir. Kendi kendilerini idame ettiren yıllanmış müzeler değişiklik getirmek zor olabilir. Dışarıdan yapılacak olan ve daha çok idari bir teşvik mahiyetindeki tavsiyeler bu konuda kafa yormakta olan birçok müzeyi harekete geçirebilir.

3. Madde, tesbir görevinin genişletilmesi yönündedir. Demirbaşa, kişilerin de dahil edilmesini içerir. Ulusal düzeyde bu çok kolay gerçekleştirilebilir, çünkü kişisel katkı folklorla ilgili bazı kurumlara hiçbir şekilde bağlı değildir. Bireylerin elinde ayrıca özel koleksiyonlar da mevcuttur. Mesele, demirbaş kütüğünü epey büyütecek bu genişlemeye esas tavsiyelerde yer verilip verilmemesi meselesidir. Yer verilecekse de ne şekilde olmalıdır?

4. Madde en önemli olandır. Ulsulararası perspektif eğitici kursları çok gerekli kılacaktır. Birçok ülkeler folklor çalışmalarına yeni başlamış veya yeniden başlamış bulunmaktadır. Folklor çalışmalarının analitik ve teorik düzeyini yükseltecek, çalışma durumlarının karşılaştırılması, tecrübe, amaç ve teknik alış veriş şarttır. Bu sadece muhafaza için değil araştırma için de gereklidir. Folklor bilgisi toplamada, arşivleme ve araştırmada eski bir geleneğe sahip ülkeler, daha zayıf temeldeki ülkelere bazı tavsiye ve yardımda bulunabilirler. Böylelikle birçok gereksiz hatalar önlenir. İkili kültürel anlaşmalar (ör. Finlandiya ve Çin arasında) çalışma sahası teknikleri ve arşivleme konusunda dengeli bir eşgüdümün sağlanmasında etkili olmaktadır. Çağdaş gelişmelerin özelliği olan teknik yeniliklerdeki sürat, arşiv personelinin eğitimine ivedilik kazandırmaktadır.

(Devam edecek)

Yüzerce yıldır sürdürülen geleneksel bir üretim

Kömür Ocağı Kurma

Kani KANOL

- ★ En güzel kömür "Şinya Ağacı"ndan elde edilmiştir
- ★ Tıpkı bir çocuğa gösterilen ilgi gibi, kömür ocağının başında dört gün dört gece yatıp kalkmak gerekiyor.

Bugün Kuzey Kıbrıs'ta, sadece birkaç köyde, yüzlerce yıldır sürdürülen bir gelenek yaşatılmaya çalışılıyor. Geçmişte daha çok ısınmak için kullanılan odun kömürü, şimdilerde Kıbrıs'ın, ekonomik şartlar zorlansa da vazgeçemediği Pazar keyfinin bir göstergesi olan "kebab çevirme" için kullanılıyor.

Özellikle dağ köylerinde yapılagelen bu iş, öncelikle dağdan Şinya, Çitlembit, Harup, Zeytin ve Sandal ağaçlarının toplanmasını gerektiriyor. Eşekler üzerinde dağlardan toplanan bu ağaçların kökleri ve gövdeleri kömür ocağının (bazı köylülerin deyişiyle gamininin) kurulacağı bir alana taşınır. Etrafında yan-

gına sebep olabilecek ot ve ağaçların olmadığı, ortalama 10 metre çapındaki bu alanın, düz ve kuru bir alan olması gerekiyor.

En güzel kömürün şinya ağacından elde edildiğini söyleyen yaşlı köylüler, "havaları müsait olduğu sürece, yılın her mevsiminde kömür ocağı yakılabilir" diye konuşuyor. Buna rağmen bu iş, genellikle yaz aylarında yapılıyor.

Dağdan toplanan ağaç gövde ve kökleri, ocak yanına taşındıktan sonra, yarım metrelik parçalar halinde kesilerek hazırlanıyor. Çeşitli kalınlıktaki bu parçalar hazır olunca, kömür ocağının kurulmasına başlanıyor.

Kömür ocağı, yakılacak alan temizleniyor

OCAK ORTASINA "OCAK DEĞNEYİ"

Küçük bir tepe görünümündeki kömür ocakları altın ve üstten olmak üzere iki yöntemle yakılabilir. Birinci yöntem alttan yakma yöntemidir ki bu yöntem eskiden beri kullanılan gelenektir. Bu yöntemde, ocak alanının tam ortasına 2 metre uzunluğunda ve 5-6 cm çapında sağlam bir çitlembit değneği dikilir. Bu değneğe "ocak değneyi" veya "göbek değneyi" gibi adlar verilir.

Bu değneğin dibine kuru çalı-çirpi ve çürük ağaç kökleri konur. Bunların hemen üzerine, kalından inceye doğru olmak üzere odun parçaları dizilir. Çok düzgün bir şekilde dizilmesi gereken bu parçalar, birbuçuk-iki metre yüksekliğe kadar dizilebilir.

İstiflenen odun parçalarının oluşturacağı bu yığın, tam bir küçük tepe görünümündedir. Bu tepeye, öyle bir eğim verilmelidir ki, herhangi bir yerine toprak döküldüğü zaman, bu toprak kayıp aşağıya düşmesin.

OCAK AYAKLARI

Kömür ocağı için odunlar istiflendikten sonra, merkezdeki "göbek değneyi" yukarıya çekilerek alınır. Odun yığınının tam ortasında, aşağıya yere kadar uzanan bir delik kalacak şekilde çekilip alınan "göbek değneyi"nin bıraktığı boşluk, daha sonra ocağın ateşlenmesi için kullanılır.

Değişik kalınlıklardaki odunlar istiflendikten sonra, "pürü" diye bilinen çam ağaçlarının yaprakları, bu odunlar üzerine güzelce yayılır. Her tarafa eşit bir şekilde yayılması gereken "pürü"ler, dağdan çam ağaçlarının altından toplanarak torbalarla, eşekler üzerinde kömür yakılacak alana taşınır.

Ortasına "göbek değneyi" dikilerek istiflenen odun parçaları...

Odunlar üzerine konacak pürüler

Odun yığınının toprakla birleştiği yere, odunların üzerine bir ayak yüksekliğe kadar yaş şinya dalları yerleştirilir. Bunların üzerine, adına "ocak ayakları" denen büyükçe taşlar konur. Odun yığınının toprakla birleştiği taban kısmın, çepeçevre bu "ocak ayakları" ile çevrilmesi gerekir.

Ocak ayaklarının bittiği yerden başlayarak, istiflenen odunların en üst noktasına kadar pürüler serilir. İki parmak kalınlığındaki toprak ise, pürülerin üzerine serilir. Toprak, ocak ayaklarının üzerini örtmeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

OCAK YAKILIYOR

Tüm bu hazırlıklar bittikten sonra, ocağı yakma işlemine gelir sıra. İşte daha önce sözünü ettiğimiz iki ocak yakma yöntemi bu noktada ortaya çıkar. Bu yöntemlerden birisi ocağı alttan yakma ve diğeri de ocağı üstten yakma yöntemidir. Biraz önce sözünü ettiğimiz şekilde hazırlanan ocak, alttan yakmak için hazırlanır.

Odun tepesinin ortasında bırakılan boşluk, ocağın yakılması için kullanılır. Başka bir yerde yakılan ateş, kor haline geldikten sonra bu boşluğa içeriye dökülür. Ateşin dibine kadar inebilmesi için, üstten göbek değneyi ile aşağıya doğru itelenir. Ateş iyice aşağıya indikten sonra, boşluğa odun parçaları atılır. Odunların üzerine pürüler konur ve en üste ise yine toprak dökülerek ateşin bu noktadan hava alması engellenir.

Ocak yakılırların dikkat edilecek en önemli nokta, istiflenen odunların üzerine örtülen topraktan, odunların hava almamasını sağlamaktır. Bu, tepelere ise

Üzerine "PÜRÜ" ve toprak koyduktan sonra yakılacak odunlar

tiflenen odunlar, sadece ocak ayakları diye adlandırılan toprağa yakın yerlere dizilen taşlar arasından hava almalıdır. Aksi takdirde içten içe yanması gereken ateş, bir anda alevlenerek tüm odunların çok kısa bir sürede kül olmasına yol açabilir. İşte bu korku ve endişeyle, günlerce emek vererek hazırlanan ocağın, sonuçta kömür yerine kül haline dönüşmesini engellemek için, ocak başında dört gün dört gece kadar bekleniyor.

Güzel yanan bir kömür ocağında, ocak ayağı diye tabir edilen taşlar arasından düzenli duman çıkması gerekiyor. Hava eğer biraz rüzgarlıysa, rüzgarın estiği yönün aksi istikametinden çıkar duman. Çok rüzgar esmesi halinde tek yönden çıkan duman, ocağın ateşlenmesine neden olabilir. Bu nedenle hiç zaman geçirmeden, ocak sahibinin hemen ayakları örterek rüzgarın girişini azaltması gerekir. Aksi takdirde, daha önce sözünü ettiğimiz gibi ocak yanıp kül olabilir. Bütün bunlar, ocak yakan köylünün dört gün dört gece ocağının başından ayrılmamasını gerektiriyor.

Her şey yolunda gittiği takdirde, ocak altındaki ayaklardan duman çıkışı azalır ve bazen de ateş görünmeye başlar. Bu durumda yukarıdan aşağıya ve ortadan dışa doğru tüm odunların yanarak kömürleştiği anlaşılır. Ocak sahibi, toprakla örtülü yığının çeşitli yerlerine ellerini koymak suretiyle ocağın yanışının sona erdiğini anlayabilir.

Ocak yanıp bittikten sonra bir süre beklenir. Bu süre duruma göre değişir. Kimisi, göbek değneyini yığının çeşitli yerlerine sokarak, toprağın kömürler arasına dolmasını ve kömürlerin erken soğumasını sağlar. Bazan, hala yanan yerlere su döküldüğü de oluyor. Odunlar üzerindeki pürüler çoğu kez yanıp kül oluyor. Bazen pürüler, ocak yakıldıktan kısa bir süre sonra tutuşup yanmaya başlıyormuş. Bu durum-

da ocakta çökmeler meydana gelebiliyor. Bunu engellemek için çökme yapmaya başlayan yere hemen bolca pürü konarak üstü yeniden toprakla örtülmesi gerekiyor.

İKİNCİ YÖNTEM

Ocak yakmanın ikinci yöntemi ise, ocağı alttan yakmak yerine üstten yakmak suretiyle gerçekleştirilir. Bu yöntemde de bütün işlemler birinci yöntemdeki gibidir. Sadece, odun yığını ortasına göbek değneyi konmaz. Bunun yerine bir metre boyunda bir odun dikey olarak ortaya yerleştirilir ve diğer odunlar bu odun üzerine dizilir.

Yığının tepesine, bir ayak uzunluğunda bir boşluk bırakılır. Bu boşluğun çapı ise, 20-25 cm kadar olur. İşte ateşleme bu boşluk içerisine konan ateşle yapılır. Yani odunlar, diğer yöntemde olduğu gibi, dipten değil üstten yanmaya başlar. Bunun dışında yöntemler arasında hiçbir fark yoktur.

KÖMÜRLER HAZIR

Kömürler soğuduktan sonra yığının kenarlarından başlayarak, bir tırımla, toprakla karışık kömürler çekilir. Daha sonra kömürler, topraktan arındırılarak torbalara konur ve satıya hazır vaziyete sokulur.

Söylendiğine göre, birbuçuk-iki ay çalışma sonrasında 700-800 okka kömür elde edilebiliyormuş. Bu kömürleri köylü 800 TL civarında satıyor.

Kaynak:

- 1) Behsat Balkaya, 53 yaşında, Trapeza doğumlu Arapköy'de yaşıyor
- 2) Hüseyin Avcısoy, 48 yaşında, Arapköy doğumlu
- 3) Niyazi Avcısoy, 73 yaşında, Arapköy doğumlu

MASALLARIMIZ

Ağzı Kokan Gelin

Derleyen
Hasan BULUNÇ

Günler süren evlenme töreninden sonra gelin ile güveyinin evlerine gitme zamanı gelmişti. Gelin, sabahtan, gerek heyecan, gerek sevinç, gerekse koşuşma ve telaştan ağzına bir buğday danesi dahi goyamamıştı. Onun için ağzı leş gadar kokuyormuş. Damad gelini evine götürmek için ata bindirirken gelinin ağız konusu yüzüne vurmuş. Gelinin ağzı öyle bir kokuyormuş ki güveyi tiksinererek yüzünü ekşitmiş. Gelin, ağzının koktuğunu damadın hareketinden anlamış. Almış gelini gayleler. O zaman da "ağzı kokar" demek boşanmak için yeterli bir sebebmış. Gelin at sırtında giderken bir yandan da ne yapacağını, bu işten nasıl gurtulacağını düşünmeye başlamış. Bir ara yol kenarındaki çalılarının yanında "Gaz ayağı" diye bilinen otlar gözüne ilişmiş. Bu otun çok nefis bir kokusu olduğunu biliyormuş. Güveyiye "burada duralım da bir su dökeyim" demiş. Su dökmek mahanasıyla çalılarının arkasına geçince bir sap Gaz ayağı kesmiş. Eliyle tozlarını silmiş ve ayıklayıp gavullarını, yani göbeğini ağzına atmış. Gaz ayağını ağzında evire çevire çiğneyip yuttuktan sonra atın yanına gitmiş. Çok yorgunmuş numarası yaparak güveyinin yüzüne doğru derin bir "OH" çekmiş. Güveyi, yüzüne hoş bir koku vurunca şaşırıp kalmış. Gelini sevinçle kaptığı gibi atına bindirip yollarına devam etmişler. Güveyi yol boyunca düşünüp taşınırsa da gelinin ağız kokusunu nasıl giderdiğini çözememiş. Doluya goymuş almamış, boşa goymuş sığmamış. En nihayet geline sormaya karar vermiş. Gelin de ona o gün ağzına bir lokma bile bir şey goymadığını, bu nedenle nefesinin koktuğunu, ata binerken yü-

zünü ekşitmesinden durumu anladığını ve çok nefis kokusu olduğunu bildiği gaz ayaklarını "su dökmek" mahanasıyla toplayıp yediğini söylemiş.

KAYNAK KİŞİLER Emine Bulunç-1920-Hulu-Bef
Pembe Tözün-1920-Mitsada (Mesargo)

Dirimo

Derleyen
Meral BİRİNCİ

Bir varmış, bir yokmuş.

Evel zaman içinde, kalbur saman içinde, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken;

Dirimo adında bir dev varmış. Dirimo damda yatırmış. Dirimo'nun yorganının altına bit ve pire dökmüşler. Çünkü köylüler Dirimo'nun yorganını çalacaklarmış. Yorgan çok güzelmiş. Dirimo yorganına konan bit ve pirelerden dolayı çok kaşınıyormuş. Kaşınırken yorgani damdan aşağıya düşmüş. Yorganla birlikte Dirimo da damdan düşmüş. Yorganı hırsızlar alıp gitmişler. Köylüler Dirimo adlı devı öldürmeye kadar vermişler. Dirimo'yu köylüler aramışlar taramışlar, sonunda ovada bulmuşlar. Köylüler komşu köye akıl danışmaya gitmişler. Diğer köylülere "bizim köyde Dirimo adında bir dev var. Kimse onu kandıramaz, acaba ne yapalım" dediler. Sonunda kırılmayacak bir sandık yapmışlar. Dirimo'yu bulmuşlar. "Bu sandığa gir bakalım ne kadar kuvvetli olduğunu görelim" demişler. Dirimo sandığa girmiş. Kuvvetini kullanmış sandık kırılmış. Ertesi gün, başka sandık yaptılar. Dirimo tekrar içine girmiş. Tüm kuvvetini kullanmış çıkamamış. Ya çıkarsa diye köylüler Dirimo'nun evine gitmişler. Evinin basamaklarına burçak dökmüşler. Dirimo sonunda sandığı kırıp çıkmış. Evine gelmiş. Tam basamakları çıkarırken ayağı kayıp düşmüş. Dirimo o anda ölmüş. Böylece kötü Dirimo'dan köylüler sonsuza dek kurtulmuşlar.

KAYNAK KİŞİ Rasiha Rafip-Yaq:85

HAS - DER'in 7 Yıldır Düzenlediği Halkbilim Sempozyumu Yapıldı

Kani KANOL

Halk Sanatları Derneği (HAS-DER)'nin her yıl düzenlenmekte olduğu Halkbilim sempozyumu, Çarşamba akşamı Atatürk Kültür Merkezi'nde yapıldı.

Saat 19.45'de başlayan sempozyumda açılış konuşmasını yapan HAS-DER Başkanı Kani Kanol, derneğin çalışmaları hakkında kısa bilgiler verdikten sonra, sempozyuma ilgi gösteren kesimin daha çok gençlerden oluştuğuna dikkat çekerek, "konuyla ilgili olduğumu öne süren pek çok insanın, bu sempozyumu izlemeye gelmesi bizleri fazla üzüyor. Essas olan, araştırmacılarımıza çalışmalarını sunabilecekleri bir platform hazırlamaktır. Yedi yıldır bu sempozyumu yapıyoruz ve yapmaya devam edeceğiz. Çeşitli görüşlerden araştırmacıların, varsa eğer, çalışmalarını özgürce sunabilecekleri bu sempozyumların değerini zaman belirleyecektir" diye konuştu.

İLK KONUŞMACI: TUNCER BAĞIŞKAN

Sempozyuma bu yıl, dört araştırmacı bildiri sundu. İlk bildiri sunan Tuncer Bağışkan, çocuk yaşatmayan kadınlarla ilgili inançlar ve bu hastalıkları sağaltma uygulamaları konusunda yaptığı çalışmayı anlattı. Tıbbın aciz kaldığı konularda, eskiden beri insanların doğüstü güçlere sığınma eğilimi gösterdiğini belirten Bağışkan, özetle ülkemizde ne gibi hastalıklara rastlandığını (sadece çocukları sürekli ölen kadınlarla ilgili), bu hastalıklara geleneksel inançlar doğrultusunda hangi sağaltma yöntemleri uygulandığını anlattı. Ülkemizde rastlanan bu inançların Anadolu'da ve Kıbrıs'lı Rumlarda da görüldüğünü, hatta Mısır ve Kıbrıs'la şu veya bu bağları olmuş diğer ülke ve medeniyetlerde de benzeri inançlar söz konusu olduğunu da sözlerine ekleyen araştırmacı, sonuçta, Kıbrıs'lı Türklerin Kıbrıs'lı Rumlardan ayrılan inançları olduğu gibi, benzeri inançları da bulunduğunu saptadığını vurguladı.

İKİNCİ BİLDİRİDE LEFKARA KONUSU İRDELENDİ

Sempozyuma ikinci bildiri sunan Muharrem Faiz, Lefkara işinin tarihçesine ilişkin bilgi verdikten sonra, sosyal ve ekonomik yönleri üzerinde durdu. Geleneksel alışverişimizden biri olan "Lefkara'nın bugün, daha çok Kıbrıs Rum kesiminden verilen siparişler doğrultusunda işlendiğini; eskiden olduğu gibi kuşaklar, nesiller arasında uzlaşmayı sağlayan toplumsal işlevini

Sempozyuma bildiri sunan konuşmacılar Soğan Sağa Hüseyin Ateşin, Tuncer Bağışkan, Ali Nebih (Otuzum Başkanı), Mustafa Gökçeoğlu ve Muharrem Faiz.

yitirmiş olduğunu da sözlerine ekleyen Faiz, "yapılan araştırmalar göstermiştir ki bu işle Antep işi denen iş arasında farklar vardır. Dolayısıyla Lefkara işini, Antep işinin yozlaşmış şekli olarak gösterme çabaları büyük bir yanılgıdır. Bu geleneksel sanatımızın eskiye oranla yozlaştığı doğrudur. Ancak bu yozlaşma, işin ticari boyutlarıyla ele alınmasından kaynaklanan Lefkara işinin kendisinin yozlaşmasıdır" diye konuştu.

HALKBİLİMİ ÇERÇEVESİNDE "KERPİÇ" YAPILAR

Sempozyuma üçüncü bildiriye sunan Hüseyin Ateşin ise oldukça ilginç ve güncel bir konuyu gündeme getirdi. Slaytlarla bildirisini renklendiren Ateşin, geleneksel yapı biçimlerinden olan kerpiç yapıların yerini beton yapılara bırakmasının ortaya çıkardığı sorunlar üzerinde durdu. Modernleşme kaygılarıyla, insanlığın içinde yaşanılacak bir yapılaşmaya giriştiğini, oysa ki modernleşmede örnek alınan Batının, bugün artık yaptığı hataların farkına vararak şimdiki uygulamalardan vazgeçtiğini belirten konuşmacı, "Kıbrıs'ta bizler de, öncelikle nasıl bir çevrede yaşamak istediğimize karar vermek zorundayız. Bundan sonra, yetkililere ve toplumda herkese düşen görevler olacaktır.

Bugün hangi apartmanın kapısını alıp da bir müzeye koyabilirsiniz? Eski kapıların tümü, insanın duyu ve düşüncelerinden kaynaklanmış şekil ve motifler içeriyordu. Tüm bu kapılar müzelere alınabilecek özellikteydi. İşte, insanın çevresini oluştururken, duyu ve düşüncelerini de yansıttıkları üretim yapılabilmemesine olanak tanımalıyız" diye konuştu. Bugün, bilimsel verilerle de kanıtlanmış olan, "kerpiç yapıların beton yapılara oranla çok daha sıhhi olduğu" konusuna da değinen Ateşin, kerpiç yapılarda maliyetlerin de çok düşük olduğunu vurguladı.

Sempozyuma katılan dinleyiciler

TEKERLEMELER

Son olarak Mustafa Gökçeoğlu tekerlemeler konusunun işlendiği bildirisini sundu. Ülkemizde çok var sil bir tekerleme kültürü olduğunu söyleyen araştırmacı, bu tekerlemelerin Kıbrıs'a gelmiş-geçmiş tüm kültürlerin izlerini taşıdığını anlattı.

Eskiden çocukların en büyük eğlencesi olan tekerlemelerin artık unutulmaya yüz tuttuğunu belirten Gökçeoğlu, "Ne yazık ki günümüzde çocukların eğlence ve oyunları değişti. Buna koşut olarak da tekerlemeler, uyarılığın oyun araç ve gereçleriyle, görev değişimi yapmak zorunda kaldı" dedi.

Bildirisinin sonunda tekerlemelerimizde pek çok Rumca, Fransızca, Arapça, İngilizce sözcükler bulunduğunu saptadığını da söyleyen Gökçeoğlu, geçmiş uyarılıkların tortusunun tekerlemelerimizde toplandığını ve çocuklarımızın da ayırım gözetmeksizin bu kaliteye sahip çıktıklarını belirtti.

Bildirilerin sunuluşu sonra erdikten sonra konuşmacılar, izleyicilerin yönelttiği soruları yanıtladılar. Daha sonra oturum Başkanlığı'nı yapan HAS-DEĞER Yönetim Kurulu üyesi Ali Nebih, geç saatlere kadar uzayan sempozyuma, konuşmacıları ilgiyle dinleyen ve sorular sorarak tartışan izleyiciler ile konuşmacılara teşekkür ederek son verdi.

Çocuk Yaşatmayan Kadınlarla İlgili İnançlar ve Sağaltma Uygulamaları

Tuncer BAĞIŞKAN

Sürekli olarak düşük yapan ve doğurdukları sağlıklı çocukları kısa bir süre içinde hiçbir neden yokken ölen kadınlar ile bu kadınların çocuklarıyla ilgili inanç ve sağaltma uygulamaları bu araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Sürekli olarak hiçbir neden yokken çocuklarını kaybetmekle çaresizliğe düşen bu gibi kadınların, çocuk yaşata bilmek için tek seçenekleri dinsel-büyükel işlemlere başvurmaktır.

Modern tıp ilminde çocuk düşüklüğü ile yeni doğan bebeklerin ölüm nedenleri genellikle GENETİK FAKTÖRLERE (Akraba evlilikleri, irsiyet, kalıtsal faktörler, kromozom bozukluğu) ENFEKSİYONLARA (kızamıkçık, Toksoplazma), DENGESİZ BESLENMEYE ve ÇEVRE ile EKONOMİK FAKTÖR-

Has-Der tarafından düzenlenen "VII. Halkbilimi Sempozyumu"na sunulan bildiri'dir. Çocuk yaşta ölen İrem Ruhi ile Didem Ruhi kardeşlere adanmıştır.

LERE bağlanmaktadır. (1) Ancak tip ilminde "KARDIAK ARREST" (2) (Cot Death-Beşik ölümü) olarak adı geçen ve sağlıklı çocukların uyurken kalb ile solunumlarının aniden durması sonucu ölümlerinin nedenleri halen bilinmemektedir. Bu ölümün yanı sıra, anne ile babada mevcut olup da pasif durumda bulunan pankreas genlerinin, yeni doğan bazı çocuklarda (2500 çocuktan 1'inde) ani bir değişime uğrayıp dominant (üstün) duruma gelmesiyle, çocukların ölümüne neden olan SİSTİK FİBRÖSİS (3) adı verilen akciğer enfeksiyonunun da tedavisi henüz bulunmuş değildir. İlerlemiş tip ilmine rağmen, yeni doğan çocukların ölümlerine neden olan bu hastalıkların tedavisinin halen billurlaşmamış olması, konuya ayrı bir önem kazandırmakta ve yakın geçmişimizdeki bu gibi çaresiz kadınlarımızın dinsel-büyüsel uygulamaya içine girme nedenlerine dayanak teşkil etmektedir.

"Kanı Giden" veya

"Düşük Yapan"

Kadınlarla İlgili İnançlar ve Sağlıkta Uygulamaları

Bütün kötülükler ile hastalıkların kötü ruhlardan kaynaklandığı inancı Kıbrıs genelinde yaygın bir inanç şekliydi. Kanı giden kadınlar ile düşük yapma tehlikesi geçiren hastaları sağıltmak için aşağıdaki uygulamaların gerçekleştirildiği saptanmıştır.

1. Kanı giden kadınlar katır fişkiyle tütsülenirdi (K.K.184) (4)
2. Kanı giden kadınları sağıltmak için bir tasın içine su konup içine

sirke (veya limon suyu) damlatılırdı. Suyun içine dualar okunurken, tasa Anadolu'dan getirildiği iddia edilen kahverengi renkli sert bir taş sürülürdü. (5) İşlemden sonra tastaki suyun yarısı hastaya içirilir ve geriye kalan diğer yarısı ise yıkanma suyuna karıştırılıp hasta yıkanır. (K.K.138)

3. Kanı giden Türk ile Rum kadınları Korova (Kuruova) köyündeki "YEMADUSA", "YEMADOBEDRA" veya "KANLI TAŞ" olarak bilinen kahverengi renkli bir taşa giderlerdi. Taşın etrafında üç kez dolaşırlar, taşın üzerine binerler ve kayanın altındaki delikte yağ yakıp oraya para veya yiyecek bırakırlardı. Böyle yapılmaz kanamanın hemen durduğu iddia edilmektedir. (K.K.124) (6)

4. Belleri tutmadığı için düşük yapan kadınlar, bellerine HAMAYLI (K.K. 102, 263), at nalı şeklinde okunmuş

- (1) Kaynak kişi: Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları uzmanı Dr. Hüseyin Debreli.
- (2) Churchill Livingstone, Pocket Medical Dictionary, s.54
- (3) Churchill Livingstone, aynı eser, s.83; Dr. J.A.G. Macqueen, The Home Health and Medical Encyclopedia, s.116
- (4) Katırın güçlü bir hayvan olması nedeniyle, hamile kadınların da katır gibi güçlü olması dilediği katır fişkiyle tütsülenmiş olabilirler.
- (5) Bu taşın, Çanakkale veya I. Dünya Savaşı sırasında Anadolu'da esir düşen kaynak kişinin babası Eset Efendi'ye, türbedarlığını yaptığı Türbenin evliyasının verdiği ısrarla iddia edilmektedir. Eset Efendi'nin savaş sonrasında esaretten kurtulup Kıbrıs'a döndüğü ifade edilmiştir.
- (6) Tuncer Başışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıs'taki Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar", Halkbilimi, Sayı 11, s.21 (Resim için bak: Halkbilimi, sayı: 12, s.6)

bir sıkıntısı (K.K.43) veya avuç içi büyüklüğünde kenarları üç delikli bir kurşun (K.K.111) bağlarlardı. Eğer bu eşyalar birinden ödünç alınıp kullanılacaksa, o kişiye emanet olarak bakır bir kab veya bakır bir tencere (K.K.102), hiç kullanılmamış bir tor (K.K. 43,111) veya hiç kullanılmamış başka bir eşya (K.K.102,111) bırakılması adettendi. Çocuk doğduktan sonra ödünç alınan tılsım sahibine iade edilir ve emanet olarak bırakılan eşya geri alınırdı. (K.K.43,102,263)

5. Düşüğü önlemek için, hamile olan kadınlar Cıvıslı köyündeki Meryem Ana (Banaya) kilisesini ziyaret ederler, uçkurlarını kilisenin baş ikonunun üzerine asarlar ve oradaki "MERYEM ANA KUŞAĞI"nı alıp bellerine bağlarlardı. Çocuklarını doğurunca da ikondan aldıkları kuşağı tekrar yerine bırakırlar ve kiliseye bıraktıkları kuşağı tekrar geri alıp kuşanırlardı. (K.K.237) (7) Düşüğü önlemek için Erzincan ile Muğla'da da (Milas) hamile kadınların bellerine kuşak bağladıkları öğrenilmektedir. (8)

Çocuk Yaşatmayan Kadınlarla İlgili İnançlar

Sağlıklı çocuklar doğuran bazı kadınların çocukları 3, 7 veya 40 günlük, üç aylık, bir veya beş yaşına basmadan ölürlerd. Bu çocuklar hiçbir neden yokken veya öldürücü olmayan grip, nezle, bronşit gibi hastalıklara yakalandıktan sonra morarak ölürlere veya beşiklerinde ölü bulunurlardı. Sürekli olarak çocukları bu şekilde ölen kadınlar "ÇOCUK YAŞATMAYAN GADINLAR" veya "ÇOCUK DÜRÜTMİYEN GADINLAR" olarak bilinirlerdi.

Yeni doğan çocukların "Evin Ha-

valesi", "Evin Gölgesi" olarak kabul edilen Cin, Peri, Şeytan, Cazzi Garısı, Albastı Garısı, Kötülük Perisi, Havale, Burdan Uzaklar, Yanımızdan Iraklar (Uzaklar), Besmelesizler, Obirleri, Pahıllar, Bindaneliler ve Goncoloz olarak anılan doğüstü (Manevi) güçler tarafından boğulmak, vurulmak, bastırılmak, çarpılmak veya boğazlanmak (K.K.43) suretiyle öldürüldüklerine inanılırdı. Ölen çocukların sırtlarında dayak yemişi gibi morarmalar veya el izleri bulunduğundan, bu gibi çocukların ölümleri "Pahıllar vurdu" "Bindaneliler vurdu", "Yanımızdan Iraklar vurdu" veya "Çocuğa burdan uzaklar tokandı" şeklinde söylenirdi. (K.K.184, 185,258) (9)

Çocukları öldüren ve genellikle Albastı Garısı olarak anılan kötü ruhlar aşağıdaki şekillerde tahayül edilirdi.

- Arab şeklinde (K.K.178)
- Çalgı çalan çok çirkin bir arab şeklinde (K.K.182) (10)
- Çarşafly ve çok çirkin bir kadın (caddi) şeklinde (K.K.265)
- Çok uzun boylu ve beyaz çarşafly bir kadın şeklinde (K.K.206)

(7) Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:11, s. 21-22; Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:12, s.11

(8) Prof. Dr. Sedat Veyis Örneç, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, Ankara, 1979, s. 97 (Ancak bu kuşağı Meryem Ana kuşağı olup olmadığı kayıtlı değildir)

(9) Kötü ruhların adlarının söylenmesiyle (Şeytan, cin gibi) hemen orda bulunacaklarına ve insanları çarpacaklarına inanıldığından, adlarının kesinlikle söylenmemesine dikkat edilirdi. (Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:12,s.6-7

(10) Çalgı çalarak loğusayı yedi kat yer altına çekip öldürdüğüne inanılırdı ki kaynak kişiyi yerin altına çekerken ondan kurtulduğunu iddia etmiştir. (Dr. D. Stylianou, "The Inner Life of Cyprus", Romantic Cyprus, s.216

- (d) Kırmızı çarşafı korkunç suratlı bir kadın; Kara çarşafı beyaz tenli, iri yarı şışman bir kadın ve uzun boylu, gözleri tepesinde korkunç sesli bir yaratık şekillerinde (11)
- (e) Ağzı kurt ya da köpek ağız gibi ve dili sivri yuvarlak bir cisim şeklinde (12)
- (f) Tarlalarda yuvarlanan ateşten büyük bir yün yumağı veya ateşten bir top şeklinde (K.K.178) (13)
- (g) Çok kısa boylu ve fil ayaklı insan şeklinde (K.K.12.205)
- (ğ) Bir metre boyunda, büyük başlı, siyah gözlü, siyah saçlı veya damın kenarında yıkanan bir erkek şeklinde (K.K.205)
- (h) Beyaz sarıklı ve beyaz elbiseli bir hoca şeklinde (K.K.215,263)
- (ı) Tavuk (K.K.241), eşek veya hayvan şeklinde (K.K.277)

Kötü ruhlara ve özellikle "ALBASTI GARISI"na karşı çocukları ve loğusaları yeşil sarıklı ve hoca görünümüne manevi bir varlığın koruduğu varsayıldı. (K.K.102) Daha önceki çalışmamızda, kötü ruhların loğusa ile çocuklara yaşanamaları için alınan önlemlerden bahsedildiğinden, burada şimdilik bunlardan söz edilmeyecektir. (14)

Çocukları öldüren manevi güçler ile ölüm nedenlerinden saptayabildiklerim şunlardır:

- Albastı Garısının çocukları kırkylanmadan öldürmesi (K.K.265)
- Doğum yapan kadının cinlerin şerine uğramış olması (K.K.250)
- Evin (veya odanın) perisinin (K.K.271) veya evin havalesinin (gölgesinin) (K.K.43,181,185,215,239,257,264) (15) kiskanç olması nedeniyle evi her yoklayışta yeni doğan çocukları öldürmesi.
- Evin avlusundaki kuyunun perisinin (K.K.251) veya İncir ağacının perisinin (K.K.211) yeni doğan çocukları öldürmesi.

- Evin antik bir mezar üzerinde inşa edilmiş olması nedeniyle, mezar sahibinin mezardan çıkıp çocukları öldürmesi (K.K.249)

- Ev inşa edilirken hiç veya yeterli kurban kesilmediği veya temellerin kurban kanıyla yeterince sulanmadığı için evin "Perili ev" (Havaleli ev) olması ve evin perisinin (Havalesinin) çocukları öldürmesi (K.K.232)

- Ailede sağ kalan son çocuğun gölgesinin (Perisinin), daha sonra doğan ailedeki diğer çocukları kışkırdığı için bastırıp öldürmesi (K.K.221)

- Bazı annelerin perilerinin (veya göl, gelerin) yeni doğan çocukları kışkırtmaları (sevememesi, yıldızlarının uyuşmaması) nedeniyle yeni doğan çocukları öldürmeleri (K.K.9, 73,181, 184, 215,228,232,265,266,275 v.s)

- Bazı annelerin perilerinin sadece kız çocuklarını, bazıları ise sadece erkek çocuklarını kışkırdıkları için sadece kışkırdıkları cinsiyetteki çocukları öldürmeleri (K.K.222,249, 257)

- Yere sıcak su döken kadınların, Kara Perinin ahmak çocuğunu yakmaları halinde, Kara Peri'nin intikam almak için yere sıcak su döken kadınların çocuklarını öldürmesi (K.K.218)
- Cenazeden dönenlerin ilkin loğusaların evine gitmeleri (K.K.265)

(11) Erdoğan Saracoğlu, "Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek- Görenek ve İnançlar" s.335

(12) İbrahim Davulcu, "İnsanların Çeşitli safhalarına ait adet ve İnançlarımız", Halk Sanatları Derneği (Has-Der) Halkbilim sempozyumları, s.300; Dr. D. Stylianou, aynı eser, s.216.

(13) Tuncer Başışkan, Halkbilimi, Sayı:12, s.7

(14) Tuncer Başışkan, "Kıbrıs Folklorunda Sarnık Hastalığı", Halkbilimi, sayı:15, s.9-10

(15) Çocukları öldüren manevi güçten "Evin Havalesi", "Evin Gölgesi", "Evin Cini", "Evin Perisi" olarak sözedilmektedir.

- İki nüsubetliği olan (aylık rahatsızlığı ile cenabelik halleri) kadınların loğusa evine gitmeleri (K.K.265)
- İki loğusanın kırklanmadan buluşmaları (K.K.265) (16)

Çocuk Yaşatmayan Kadınlar ile Çocukları Sağaltma Uygulamaları

Okumuşlara Başvurmak

Çocuk yaşatmayan kadınlar, çocuklarının ölüm nedenlerini belirleyip önlem alınmasını sağlamak için bir okumuşa (hacı, hoca veya papaz) kitabı açtırırlardı. (K.K. 181,215, 218,239,264)

Bazı kişiler, çocuğun ölmemesi için çocuğun üzerine muska veya hamaylı konması halinde, çocuğun yerine annesinin veya babasının ölceğine inandıklarından, çocuğun üzerine muska veya hamaylı konmasına müsaade etmezlerdi. (K.K.265)

Çocukların ölümüne evin kötü perisinin neden olması hallerine, kötü perinin eve girmesini önlemek veya onu evden uzaklaştırmak için aşağıdaki önlemler alınır.

- Evdeki başka bir odaya geçilir (K.K.43,251,257,258) veya aile başka bir eve taşınır. (K.K.178)
- Çocuğun üzerine makas konur ve loğusa ise üzerinde bir çakı (küçük bıçak) taşır. (K.K.178)
- Eğer kadın cinlerin veya perilerin şerrine uğramışsa, bunları uzaklaştırmak için Yasin Süresinin 8 ile 9'uncu ayetlerinden bir muska yazılırdı. (17) Çocuk doğana kadar muskayı kadın takar, çocuk doğduktan sonra ise muska çocuğa takılırdı. (K.K.250)
- Hocaların yazdığı 5 adet muskanın 4'ü odanın birer köşesine gömülür, diğeri ise giriş kapısının baş ucuna gelecek şekilde tavanın mertebesine

asılırdı. (K.K.184,185)

Bazı bölgelerde bu maskaların her biri birer köşeye konup, 4 tanesi odanın birer köşesine, diğeri ise kapının eşine gömülürdü. (K.K.288)

- Kadının taşınması için Bakara Suresinin 17-19'uncu ayetlerinden bir muska yazılırdı. (18) İkinci bir kağıdın üzerinde ise mürekkebli bir kalemle "BESMELEYİ ŞERİF" ile 40 defa "YA MUHAMMED" sözleri yazılırdı. Bu kağıt bir bardak su içerisine atılıp mürekkebi suya çıkana karıştırılırdı. Mürekkebin tamamı suya çıkınca kadına içirilir, boş kağıt ise evin avlusundaki basılmayan bir yere gömülürdü. (K.K.250)

- Okumuşun tavsiyesine göre evde hamile bir kirpi beslenirdi. Kirpi doğurunca doğurduğu yavrulardan biri alınıp okumuşa götürülürdü. Hoca kirpi yavrusunu alıp dualar okur, duayı bitirince de yavru kirpinin başını gövdesinden ayırarak kanını bir fincanın içine akıttırdı. Kirpinin kanyile üç tane muska yazılırdı. Muskalardan biri kapının eşine gömülür, diğeri kadının yastığının altına konur ve diğeri ise hamile kadına takılırdı. Hamile doğurunca yeniden hocaya

(16) İki loğusanın kırklanmadan buluşmaları hallerinde, çocuklarının ölmemesi için

iki loğusa sarılıp öpüşürlerdi. (K.K.265)

(17) Kaynak kişinin ifadesine göre muska kağıdına yazılan ayetler şunlardır: "Veceanna Mimbeyni eydihim sedden vamin haffihim sedden feah seynahum fehüm Laup-surun. Ve sevaum aleyhim enzertehum emlem Tucerhun layumenun".

(18) Kaynak kişinin ifadesine göre muska kağıdına yazılan ayetler şöyledir:

"Bismillahirrahmanirrahim Vebtare betare verebulu Vebtare Vetayta (veya: Veptahu Veptaten Vereyepatan ve betae) eyya kena budu ve ya kenestein sümmün bükümün üm-mün fehün La'ircün. Ey kesayibim minen sema ve hüvel sena ve senu alim"

gidilip çocuğa da bir muska yapılırdı. (K.K.228)

- Okumuşun tavsiyesine uygun olarak evde "Gara Yılan (kara yılanın evin veya çocuğun uğuru olduğuna inanılırdı), Kaz veya Tosbağı (kablumbağa) beslenirdi. (K.K.178) (19)

- Okumuşların tavsiyelerine uygun olarak doğan çocuk bir köfünün içine konup 7 kapıdan ekmeğe dilendirilir ve eve dönünce dilenilen ekmeğin tümü çocuğa yedirilirdi. (K.K.256) (20)

- Evin giriş kapısının üst başına deve eti asılırdı. (Deve eti olan eve Albastı Garısı ile kötülük perilerinin girmeyeceğine inanılırdı. (K.K.265) (21)

- Çamaşır yıkarken yere sıcak su dökülmesi halinde, "Kara Peri'nin ahmak çocuğunun yanacağına ve perinin de intikam almak için kadının doğan çocuklarını intikam almak için öldürdüğüne inanılırdı. (K.K.218) Bu nedenle çamaşır yıkarken yere sıcak su dökülmezdi. Dökülmesi halinde, çocuğu kara periden korumak için, çocuğa Kuran-ı Kerim'deki CİN DUASINDAN bir muska yapılırdı. (K.K.44.250)

Evin Temeline Kurban Kesmek

Yeni inşa edilen bir evin temeline kurban kesilmese veya kesilen kurbanın kanı evin bazı yerlerini tutmazsa, kan tutmayan yerin veya o evin Havaleli (Perili) olacağına ve evin perisinin doğan çocukları öldüreceğine inanılırdı. Bu nedenle yeni inşa edilen evlerin temellerine evin büyüklüğüne göre bir veya birden fazla kurban kesilir ve kurban kanının tüm temellere akıtılmasına özen gösterilirdi. (K.K.252)

Çocukları Öldüren Gücü Kül Etmek

Bir evin antik bir mezarın üzerine inşa edilmesi halinde, mezar sahibi-

nin atlı olarak mezarın çıktığı, önce komşu evlerdeki çocukları öldürdüğü, sonra da mezarın bulunduğu odadaki çocuğu öldürdükten sonra mezarın bulunduğu yerde kaybolduğuna inanılırdı. Bu oluşumları da ancak "GÖL GESİ HAFİF" olarak nitelendirilen kişiler görebilirmiş. Çocukları öldüren manevi güce gölgesi hafif olan kişinin direktifleriyle mezara gireceği sırada bir cisimle vurulması halinde kül olacağına ve çocukları artık öldüremeyeceğine inanılırdı. (K.K.249)

"Albastı Garısı" nı Etkisiz Hale Getirmek

Yeni doğan çocukların kırklanmadan ölmeleri halinde, çocukların "Albastı Garısı" tarafından öldürüldüklerine inanıldığından, Albastı Garısını evden uzaklaştırmak veya eve girmesini önlemek için bir dizi önlem alınırdı. (22) Alınan önlemlerden bazıları: 40 gün süreyle loğusayı yalnız bırakmamak, çocuk ile loğusaya civit

(19) Erdoğan Saracoğlu, "Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek-Görenek ve İnançlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt IV. s.337

(20) Aynı uygulama yürütmeyen ve konuşmayan çocuklara da yapılırdı.

(21) Tuncer Başışkan, "Kıbrıs'ta Büyük Bozmaya Dayalı İnanç ve Uygulamalar", Halkbilimi, sayı:14,s.7-8 (Eskiden komşuların loğusunun evine sırayla yemek götürmeleri edettendi. Birgün loğusa evine komşulardan biri deve etinden yapmış bir tabak dolma götürmüştü. Ancak loğusa tok olduğu için, dolmayı getiren kadın tabağı kapının girişi üzerindeki rafa koyup ayrılmış. Tam o anda kapının dışından çarşafı bir kadın belirmiş ve loğusaya: "Dua et bu deve etine. Yoksa onu da boğup elinden alacağım" diyerek hemen oradan kaybolmuş. Bu olaydan sonra kadının doğurduğu çocukların tümü de yaşamış. (K.K.265)

koymak (loğusanın kulak arkadına, çocuğun ise alnının ortasına), baş ucuna veya yastığının altına "gara saplı bıçak", makas, garacocco, kömür, kırmızı baş örtüsü, Enam, Kuran-ı Kerim, süpürge, peksemet vs. koymak. beşiğine al ile sarı tülbent bağlamak, çocuğa tuz gömleği giydirmek, loğusanın evinin kapısını kırk gün süreyle aralık bırakmak, loğusanın başına al renkli yapma bir gül takmak, loğusa ile çocuğun gözlerini sürmelemek, odanın giriş kapısına deve eti asmakdı.

Albastı Garısı ile evdeki olası kötü ruhları uzaklaştırmak için loğusanın yataktan kalkacağı 3, 5 veya 7'inci günde bir tören düzenlenirdi. (23) Törende genel olarak loğusa kadın evin kapı ile pencerelerin üst başını çivitler, evin avlusunda kuyuya çivi atar ve sokak kapısına gelince de evin dışına bir soğan atar ve (bazen soğan ile ekme atar) kapının yanına bir parça ekme kordu. Bu tören Kıbrıslı Türkler ile Rumlarda benzer olup, bu adete şimdilik Anadolu'da rastlanmamıştır. (24)

Evin Yaşayan Son Çocuğunu Fırına Sokmak veya Yalağa Bağlamak

Kıbrıs'lı Türkler ile Kıbrıs'lı Rumlarda, evde doğup da sağ kalan ilk çocuğun (veya sağ kalan son çocuğun) perisinin, daha sonra doğan çocukları kıskandığından onları öldürdüğüne inanılırdı. (25) Bu nedenle çocukların ölümüne neden olan çocuğun perisini korkutup kaçırmak veya onu öldürmek için aşağıdaki uygulamalar gerçekleştirilirdi.

- Evin sağ kalan son çocuğu kendi isteğiyle soğumaya yüzütan bir fırına sokulurdu. O an fırının ağzında bir çalı yakılırken, periye hitab edilerek, çalının yandığı gibi onun da yanması söylenirdi. (K.K.221)

- Evin sağ kalan son çocuğu, içinde

peksemet bulunan soğumaya yüzütan bir fırına kendi isteğiyle (zorlamadan) sokulurdu. Çocuk fırına girince fırının ağzında bir çalı (tülümbe) yakılır veya fırının ağzına yanmış kömür konurdu. Çocuğun annesi fırının ağzından fırının içine doğru "kardeşini yeme de peksemet ye" sözlerini üç defa tekrarlar ve çocuğun da bu sözleri söylemesini isterdi. (K.K.221)

Çocuk da "Ben kardeşimi yemem, peksemet yeyeceğim" diyince çocuk fırından çıkartılırdı. Çocuk eğer bu

(22) Tuncer Bağışkan, "Kıbrıs Folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi, sayı 15, s. 9-10; Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma yöntemiyle Kıbrıs'lı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar", Halkbilimi, sayı 11, s.22-24; Kutlu Adalı, Dağarcık, s. 262; Maria Paraskevopoulou, Reseaches into the Traditions of the Popular religious feasts of Cyprus, s.25-27; İbrahim Davulcu, aynı eser, s.298-301; Erdoğan Saraçoğlu, aynı eser, s. 335-336

(23) Detay bilgi için bak: Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:11, s.22; Dr. Demetrios Stylianou, "The Inner life of Cyprus", Romantic Cyprus, s.228-229; Erdoğan Saraçoğlu, aynı eser, s.335

(24) Albastı ile ilgili Anadolu ile Kıbrıs arasındaki benzer inançlar; Loğusanın 40 gün süreyle yalnız bırakılmaması, çocuk kıza yastığının altına makas, erkekse bıçak konması, yatağa Kuran-ı Kerim, En'am, çöbreotu konması, odaya süpürge konması, loğusanın başına al kurdele takılmasıdır. (Perilerin al rengi çok sevdiikleri için al takan kadınlara zarar vermediklerine inanılırdı) (Karşılaştırma için bak: M. Şakir Ülküdağ, "Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine Küçük araştırmalar", s. 322-328; P. Nallı Boratav, 100 soruda Türk Folkloru, s. 154; Prof. Dr. Neriman Erdentuğ s. 119; Ali Rıza Yalçın, Cennet Türkmen Oymakları, s. 87

(25) Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:11 s. 24; Dr. D. Stylianou, aynı eser, s. 230

sözleri söylemezse, fırının ağızındaki ateş çoğaltılarak çocuğun bu sözleri söylemesi sağlanırdı.

Çocuğun bu sözleri söylememesi halinde, doğacak çocukların ölmeye devam edeceğine inanılırdı. (Aymerkür' - de - Ayioa Merkürös- ve Timi köylerinde saptandı). (26)

- Ailede sağ kalan son çocuğun boyuna ip geçirilir ve bu ip yalağın yanındaki kazığa bağlanırdı. Bu arada yalağın içine çeşitli yiyecek maddeleri konurdu. İşlem tamamlanınca çocuğun annesi çocuğuna üç defa "Kardeşini yeme de yiyecekleri ye" diye hitab ederdi. (Hamid Mandrez adeti)

Bazen, çocuk ahırdaki kazığa bağlanır ve yalağa da çerez konarak kendisine "kardeşini mi yoksa yemişi mi yiyeceksin?" diye sorulurdu. Çocuk da kendine daha önce öğütlediği gibi "Ben kardeşimi yemem, yemiş yiyeceğim" derdi. (27)

Çocukları Gulluri'den Geçirmek

Kadının perisinin kıskandığı için çocukları öldürdüğüne inanılması hallerinde çocuğun içinden rahatlıkla çeçebileceği büyük bir gulluri (yuvarlak çörek) yapılırdı. (28) Çocuğu yanına alan bir kadın, dört yol ortasına gidip çocuğu çöreğin içinden üç defa geçirdikten sonra çocuk ile çöreği orada bırakıp ayrılırdı. Daha sonra başka bir kadın oraya gidip çocuk ile çöreği alarak, geliş yolunun dışındaki başka bir yoldan çocuğu evine götürürdü. Bu çocuğu, kendi öz çocuğuymuş gibi çocuğun esas annesine para karşılığında satardı. Çocuğu eve götüren kadın çocuğun esas annesinden parayı alınca, çöreği parçalayarak köpeklere atardı. Böyle yapılmıca annenin perisinin, eve gelen çocuğun başkasına ait olduğuna kanaat getirip çocuğu öldürmeyeceğine inanılırdı. (K.K.265)

Çocukları Satmak

Çocuk yaşatmayan kadınların çocuklarını yaşatabilmek için öncelikli uygulamalardan biri de yeni doğan çocuklarını başka kadınlara (veya aile- den bir kadına) para karşılığında satmaları veya onlardan kendi öz çocuklarını para ödeyerek satın almalarıdır. Genellikle annelerin perisinin yeni doğan çocukları kıskanıp öldürdüğüne inanıldığından, annenin perisini yanılgıya düşürüp çocuğun anneye değil de, çocuğu satan kadına ait olduğuna inanılmasını sağlamak için böyle bir uygulamaya gidilirdi. Dolayısıyla çocuğun başka birinden satın alınması söz konusu olunca, satın alınan çocuğun anneye ait olmadığı için annenin perisinin çocuğu kıskanmayıp sağ bırakacağına inanılırdı. (29)

Çocuğu annesinden para ödeyerek satın alan kadın o anda itibaren çocuğun esas annesi sayılır, çocuğun

(26) Adana'da da, son doğup da ölmeyen çocuğun, daha sonra doğan kardeşlerini öldürdüğüne (yedilğine) inanıldığından, bunu önlemek için hamile kadın, sağ kalan son çocuğunu bir kuyunun başına götürür ve çocuğa : "Tövbeler tövbesi, bir daha baş yemem" diye bağırmasını öğütlerdi. Çocuk kuyunun içine bu sözleri bağırarak baylar ve hayatı boyunca da baş (kelle) yemezdi. (Pertev Naili Boratav, aynı eser s. 150-151)

(27) Erdoğın Saracoğlu, aynı eser, s.337

(28) Kıbrıs'ta genellikle gulluri yapılacağına, adet kanamasını görmemiş 7 kız çocuğuna, bütün başlı 7 evden (başından tek nikâh geçmiş) un diledirilir ve diledilen unlardan gulluri yapılırdı.

(29) Anadolu'da satılan çocuklara "Satılmış" veya "Satı" adlarının verilmesine karşın, Kıbrıs'ta çocuklara bu isimler verilmezdi. (P.N.Boratav, aynı eser, s. 88-89; S.V Örnek, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, s.127)

esas annesi ise "Süt Anne" durumuna düşerdi. Çocuk, süt emmesi için süt annesinde (yani gerçek annesi) bırakılır, çocuğu satın alan kadın ise çocuğun giyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılardı. (K.K.50,175,181,211,215,232,250,256,263). Bu şekilde çocuğun uzun bir süre yaşaması halinde çocuğu doğuran kadın, çocuğu satın alanın verdiği parayı iade ederdi. (K.K.50,232)

Çocukların ölmemesi için satılmaları veya satın alınmalarıyla ilgili Kıbrıs genelinde saptayabildiğim uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Bazı bölgelerde çocuğun satılması sırasında göstermelik olarak kıyasıya pazarlık yapılırdı. (K.K.73,184)

- Yeni doğan çocuklar, çocukları ölmeyen bir kadına satılırdı (K.K.221) (30)

- Yeni doğan çocuklar, anneleri veya aileleri tarafından üç (K.K.270) veya dört (K.K.200) yol ortasında bırakılırdı. Oradan geçen ilk kişi çocuğu alarak esas annesine götürür ve onu para karşılığında annesine satardı. Eğer çocuğu bulan kişi bir adam ise çocuğu köyün kahvehanesine götürerek satışa çıkartırdı. Orda hazır bekleyen babası ise bulan kişiye para vererek çocuğunu satın alırdı. (K.K.200) Eğer çocuk ölmeyip yaşarsa, ömrünün sonuna kadar kendini bulan kişiyi annesi veya babası olarak bildirdi ki bu inanç Türk, Rum ve Maronitlerin ortak yanlarıydı. (K.K.200,270) (31)

- Çocuk belirli bir süre için (Üç yıl gibi) şartlı olarak başka bir kadına para karşılığında satılır ve süre dolunca esas annesine iade edilirdi. (K.K.241,256,263). Bazen çocuk esas annesine iade edilince, çocuğun esas annesi, kadından aldığı parayı ona geri verirdi. (32)

-Çocuğun annesi doğum öncesinde başka bir kadına alışma yaparak çocuğunu o kadına EVLATLIK olarak para karşılığında satardı. (33) (K.K.181,249,257) Annesi çocuğuna süt bile

emzirmezdi. Bu çocuğun evlatlık olarak verilmesiyle, daha sonra doğacak çocuklarının ölmeyeceğine inanılırdı. (K.K.205) (34)

- Çocuk ana rahminden düşer düşmez ebenin önünde teraziyle tartılır ve ağırlığı tutarıdaki o günkü geçerli et fiatına başka bir kadına satılırdı. (K.K.73,183) Çocuklar ağırlığına et fiatına satıldıkları gibi bazı bölgelerde ağırlığına Bidera (kepek) (K.K.258,263), buğday veya üzüm (K.K.263) fiatına da satılırlardı. (35)

- Satılan çocuğun kız olması halinde, çocuğun düğününde ona bakır bir tencere hediye edilmesinin gelenek olduğu öğrenilmekte ise de, bu geleniğin Kıbrıs'taki kaynağı belirtilmediği için bölgesi bilinmemektedir. (36)

Çocukları Kutsal Yerlere Atmak (Bırakmak) veya Adamak

Yeni doğan çocukların yaşamları için kutsal yerlere (Tekke, Türbe, Cami v.s) atılmaları (bırakılmaları) veya bu tür yerlere adanmaları (37) veya bu gibi yerlere çocukların yaşa-

(30) Ancak satılan çocuğun Anadolu'da olduğu gibi satın alanın eteklerinin altından sokulup yakasından çıkarılması adedi Kıbrıs'ta şimdilik saptanamamıştır. (Prof. Dr. S.V. Örnek, aynı eser, s.126)

(31) Tuncer Bağışkan, Halkbilimi, sayı:11,s.24

(32) Benzer uygulama Konya Ermenek Bölgesinde de saptandı. (Mehmet Aydın, "Konya Ermenek Bölgesinde Yaşayan Halk İnançları", s.2

(33) Aynı adet Trabzon'da da saptandı. (S.V. Örnek, aynı eser, s.127)

(34) Kıbrıs'lı Rumlar da çocuklarını Gumbozo veya Gumero olarak anılan çiftlere besleme olarak verirdi. (K.K.172)

(35) Konya Ermenek'te çocuk etle tartılır ve bu et kefenlenerek gömülürdü ki bu uygulama şimdilik Kıbrıs'ta saptanamamıştır. (Mehmet Aydın, aynı eser, s.2)

ması için adak adanması adettendi. Kıbrıslı Türkler çocuklarını Larnaka'daki Hala Sultan Tekkesine, Limasol'daki Piri Dede'ye, Lefkoşa Mevlevi Tekkesi'ndeki Ahmet Paşa'ya, Bayraktar Türbesine (Halk arasında BAYRAKLAR) olarak bilinmekteydi), Magosa'daki Canbulat Paşa'ya, Pertev Paşa'ya ve Timbu'daki (Kırklar) Kırklar Tekkesine adarlar veya atarlardı. (38)

Çocuklar genellikle Larnaka'daki Hala Sultan'a adanırlardı. Hala Sultan'a çocukların boyu ile ağırlığında mum adanması, çocuklara kızsa, "Sultan" isminin verilmesi, Tekkeye belli bir süre hizmet edilmesi yapılan adakların belli başlılarıdır. "Çocuğum yaşarsa çocuğumla birlikte Hala Sultan'a bir ay (veya 40 gün) hizmet edeceğim", "Hala Sultan'a çocuğumun boyunca ve ağırlığında mum götüreceğim" şeklinde adakta bulunulurdu. Yapılan adak üzerine çocuk yaşarsa, çocuğun kendini bilecek yaşa geldiğinde, yapılan mumla birlikte Hala Sultan'a götürülüp adanılan süre tekkede bırakılır veya annesi de orada kalarak Tekkedeki şeyhlere birlikte hizmet ederlerdi. (K.K.175,205,207,237) Eğer çocuk hem Hala Sultan'a adanmış ve hem de başka birine parayla satılmışsa (ki çocuğu satın alan, çocuğun esas annesi durumuna girerdi) Hala Sultan Tekkesindeki hizmet süresi bitince, çocuk kendini satın alanın esas çocuğu olma durumundan çıkar ve öz annesinin çocuğu durumuna girmiş olurdu. (K.K.175)

Limasol'daki çocuklar Piri Dede Türbesine atılırlardı. Atılan çocuğu tekkede bulan kadınlardan biri çocuğun annesine "SÜT HAKKI" parası vererek çocuğu evlat edinirdi. Ayrıca çocuğa kızsa "Dervişe", erkekse "Derviş" ismi verilir. (K.K.44,218) Bazen ise, çocuğu satın alan kadın, çocuğu beslemesi için esas annesine bırakır (yani esas annesi "Süt Anne" durumuna

girer) ve her türlü ihtiyacını (elbise vs) karşılardı. (39)

Lefkoşa'da çocuklar ya Bayraktar Türbesine (Bayraklar) veya Mevlevi Tekkesine atılırlardı. Çocuk anne rahminden çıkıp annesinin altına düşer düşmez, çocuğu bir kadın kanlı kanlı alıp Mevlevi Tekkesine veya Bayraktar Türbesine götürüp bırakırdı. Daha sonra çocuğun bırakıldığı yere giden ikinci bir kadın (bazen bu kadın aileden biri idi) çocuğu alıp annesine para karşılığı satardı. (K.K.44,53,73) Böyle bir uygulama için çocuğun annesi ile diğer kadınlar önceden anlaşılırdı. Böyle yapılmaz çocuğun esas annesi "Süt Anne" durumuna girer, çocuğu satın alan kadın ise çocuğun "esas Annesi" olmuş olurdu.

Kurban Adağında Bulunmak

Çocukların yaşaması için bazen kurban adağında bulunulurdu. Adak adanınca 5 veya 7 yıl süreyle aksatılmak kaydıyla Hala Sultan'a veya Baf'taki Hacı Mehmet'e kurban kesilir (K.K.239) veya çocuğun doğduğu gün kurban kesilir (K.K.249) veya loğusanın yataktan çıktığı 3,5 veya 7'inci gün kapı eşğinde kesilen kur-

(36) Mahmut İsmailoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, s.29 (Aynı geleneğin Türkiye'deki Çorum'da olduğu, çocuğu ilk gören yabancuya kundaklanmış olarak verilir ondan satın alındığı ve bu geleneğin Rusya'da uygulandığı kaydedilmektedir.) (Neriman Erdentuğ, aynı eser, s. 118; Orhan Acıpayamalı, Türkiye'de doğumla ilgili adet ve inançların etnolojik etüdü)

(37) Dr. Demetrios Stylianou, aynı eser, s. 230; Tuncer Başışkan, Halkbilimi, sayfa 11, s.24; Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s.168-170)

(38) Rumlar İse Apostolos Andreas'a adanırdı. (R. Gunnis, aynı eser, s.447,168-169)

(39) Bu adet Adana'da da saptanmıştır. (P.N. Boratav, aynı eser, s.150)

banın veya kanının üzerinden loğusayı atlatılarak evin avlusuna çıkması sağlanırdı (K.K.239)

Eve Besleme Bir Çocuk Satın Almak

Kadının perisinin kışkandığı için doğan çocukları öldürdüğüne inanıldığından, perinin kışkançlığını gidermek veya onu yanılıya düşürmek için, hamile olan kadın, komşusunun veya aileden birinin çocuğunu, ağırlığına et fiatına besleme olarak satın alırdı. Böyle yapılmca, hamile kadının perisinin besleme olarak alınan çocuğu kışkanacağına ve bu kışkançlıkla kadının yeni doğuracağı çocuğu öldürmeyeceğine inanılırdı. (K.K.9,271)

Çocuklara İsim Vermek veya İsimlerini Değiştirmek

Çocuk yaşatmayan kadınların çocuklarına şehidaların veya kutsal niteliği olduğuna inanılan manevi güçlerin (Evliya v.s) isimlerinin verilmesi adettendi. Bazen söz konusu isimlerin çocuğa verilmesi için çocuğun ailesine rüyada bir kişi görünerek (e.g. Pertev Paşa) (K.K.116,249) (40) konulacak ismi söyler veya bu gibi isimler aile tarafından saptanarak çocuklara verilir.

Şehidalar ile kutsal niteliği olan manevi güçlere dayanılarak çocuklara DERVİŞ (K.K.50,73,215,239,211,218), DERVİŞE (K.K.73,44,211,239), SULTAN (Hala Sultan'dan dolayı) (K.K. 149,205 207, 237,249), PERTEV (Maraş'taki Pertev Paşa'dan dolayı) (K.K.116), HACI MEHMED (Baf'taki Hacı Mehmed'den dolayı) (K.K.149,249), MERYEM (Meryem Ana'dan dolayı) (K.K.87,266), DURMUŞ (Çatoz'daki Durmuş Dede'den dolayı) (K.K.4,211), ŞERİF (Peygamberin sakalı Sakal-ı Şerif'ten dolayı) (K.K.73) gibi isimler verilir.

Bu isimlerin yanı sıra yaşamı, sağlamlığı ve uzun bir ömrü çağrıştıran DÜRÜ (K.K.3) , DÜRYE (K.K. 3,193,241), YAŞAR (K.K.3,4,73,106, 185,211,222,241,256), DURSUN (K.K. 211,241,261), DURALI, (K.K. 101,149, 249,263), DANA, (Dana gibi güçlü olması için) (K.K.271), DIREK (direk gibi dik kalması için) (K.K.256), DURDİYE (K.K.256), DURDU (K.K. 215,241), DURU (K.K. 261) isimleri de çocuklara verilir. (41)

Çocukları ölen kadınlar, son doğan çocuklarına ölen çocuklarının isimlerini kesinlikle vermezlerdi. Verilmesi halinde eve uğursuzluk ökeceğine ve son doğan çocuğun da ismi verilen çocuk gibi öleceğine inanılırdı. (K.K.3 250)

Yeni doğan çocuk, köyün itibarlı, yaşlı ve ilim sahibi kişisine götürülerek ondan çocuğa isim koyması istenirdi. (K.K.234)

Çocuklara yaşlıların veya neneler ile dedelerinin isimleri verilir veya isimleri onların isimleriyle değiştirilirdi. Amaç; bu çocukların da yaşlılar gibi uzun ömürlü olması içindi. (K.K.211) (42)

Çocuk doğmaz, evin önünden geçen ilk kişiden çocuğa isim vermesi istenirdi. (K.K.204,222,232) (43) Buna "ÇOCUĞUN İSMİNİN SATIN ALINMASI" denirdi. Çocuğa isim veren bu kişi, çocuğun isim babası olurdu. Çocuğun isim babasına para ile diğer hediyeler

(40) Rüyada görünen manevi güç kendi isminin çocuğa verilmesini isterken, bazen de hamile kadının odasını değiştirmesini de isterdi. Böyle bir istek karşısında evin bir köşesine birkaç merteklik bir oda yapıp oraya taşınırlardı. (K.K.222)

(41) Anadolu'da çocuklara verilen DÜNE, SATILMIŞ ve SATI isimleri Kıbrıs'ta çocuklara verilmezdi.

(42) Erdoğan Saracoğlu, aynı eser, s.334

(43) E. Saracoğlu, aynı eser, s.337

verildikten sonra evden ayrılmasına izin verilir.

Son doğan çocuğun yaşaması için isminin değiştirilmesinin gereğine inanılırdı. (K.K.275) Bu nedenle aileye kanı karışmamış 7 kat yabancı bir kadın veya adam, çocuğun ismini değiştirmesi önerisinde bulunmak için çocuğun evine giderdi. (Böyle bir uygulama için bu kadınla daha önce çocuğun ailesi anlaşılırdı) Öneri çocuğun ailesi tarafından kabul edilir ve yabancının önerdiği isim çocuğa verilirdi. (K.K.73,261)

Satılan veya satın alınan çocuklar, satın alan kişi tarafından "Kurtarılmış" veya "Azad edilmiş" sayılırdı. Bu nedenle bu çocukları kendi isimleriyle değil de kendilerini satın alanların "azatlaması" olarak anılırlar ve bu şekilde bilinirlerdi. Mesela: böyle bir çocuğu Ayşe isimli bir kadın satın almışsa, çocuk "AYŞE'NİN AZADLAMASI" olarak anılırdı. (K.K.44)

Sonuç

Çocuk yaşatmayan annelerle ilgili inanç ve bazı sağaltma uygulamalarında Kıbrıs'ın geneli ile Anadolu arasında bir paralellik görülmektedir. Özellikle Anadolu'daki bazı inançların Kıbrıs'lı Türkler ile Kıbrıs'lı Rumlar tarafından da bilindiğini belirtmek isterim. Ancak bu ortak yanlardan ayrı olarak, Kıbrıs'lı Türkler ile Kıbrıs'lı Rumlar tarafından benimsenmiş olan bazı ortak ve ayrı inançların şimdilik Anadolu'da bilinmediği de gözlemlenmiştir.

Kıbrıs'lı bazı Türklerin, çocuk yaşatmamakla ilgili manevi inançlarında Meryem Ana'nın özel bir yeri vardı. Çocuk yaşatmayan annelerin çocuklarına Meryem ismini vermeleri ve çocuk düşüklerini önlemek için Civisi köyündeki Banaya (Meryem Ana) Kilisesinde bulunan Meryem Ana Kuşağının hamile kadınlar tarafından kuşanılması, söylediklerimize örnek teşkil etmektedir.

Yine aynı şekilde, Kıbrıs'a özgü

olduğu sanılan "Gulluriden geçirme", Kilise ile tekelere hastanın boyu, ağırlığı ve şekline mum adamak ve Loğusanın yataktan kalktığı ilk günde tören düzenlemek gibi inanç ve uygulamalar Anadolu'da şimdilik tesbit edilmemiştir.

Halkbilimi alanındaki manevi inançlarda Anadolu ile Kıbrıs arasında bir birliğin olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Bunun da yegane sebebinin Kıbrıs'taki Kıbrıs'lı Türkler ile Kıbrıs'lı Rumların nüfusunun kaynağının büyük bir olasılıkla Anadolu olmasıdır. Antik çağlarda şifa dağıtan bir çok azizin veya din görevlilerinin Anadolu'dan Kıbrıs'a geldiğini ve Kapadokya'daki birçok kiliseyi fresklerle süsleyen insanların sanatları ile inançlarını da Kıbrıs'a taşıdıklarını biliyoruz.

Ancak Anadolu ile Kıbrıs'taki manevi inançlara dayalı olan birliğin, uygulama alanında bazen ayrılıklar gösterdiği saptanmıştır. Mesela evdeki sağ kalan son çocuğun perisinin daha sonra doğan evdeki çocukları öldürdüğü inancında Anadolu ile Kıbrıs genelinde bir birlik varken, uygulama alanında Anadolu'nun Kıbrıs'lı Türkler ile Kıbrıs'lı Rumlardan ayrıldığı gözlemlenmektedir.

Kıbrıs'lı Türklerin folkloruna yansıyan manevi inançlarının İsmaliyeti benimsemiş olan Anadolu ile Arab ülkelerinden kaynaklandığı ve zaman süreci içerisinde Kıbrıs'taki yerel kültürlerle beslenip, bu kültürleri de beslediği görüldüyüm. Okur yazar oranının çok düşük olduğu yakın geçmişimizde, Rum hastaların okumuş müslüman hocalardan ve Türk hastaların ise manastır veya papazlardan şifa diledikleri bir ortamda böylesi bir benzerliğin olması kaçınılmazdı. Özellikle şeri mahkeme sicilleriyle kanıtlandığı gibi, yakın geçmişimizdeki bir çok Rum kadının Türk erkeleriyle evlenerek müslümanlığı kabul etmiş olmaları, birçok Türk ile Rum köylerinin bazı nedenlerle din değiştirip toptan Müslüman veya Hris-

tiyan olmaları ve Kıbrıs'taki insanların yaklaşık 400 yıl gibi uzun bir süre birlikte, yan yana veya küçük bir adada birlikte yaşamış olmaları, benzer yanlarının oluşumuna temel teşkil etmiştir.

Bir siyasimizin Kıbrıs'taki şimdiki durumu değerlendirerek "Kıbrıs'ta Kıbrıslılığımızı kaybettik ama çok şükür Türklüğümüzü kaybetmedik" doğrultusundaki sözlerinin Halbilimi verilerine ters düştüğünü burada özellikle belirtmek isterim. Çünkü inanıyorum ki yakın geçmişimizde Kıbrıs'ta birbirini etkileyen, birbirinden etkilenen ve Hristiyanlık ile İslami inançlara bağımlı olarak gelişip oluşan iki ayrı kültür

vardı ve şimdi de vardır. Bu da "Kıbrıs Türk Kültürü" ile "Kıbrıs Rum Kültürü"dür.

İleriki aşamalarda Kıbrıs Halkbilimi alanında yerli araştırmalar yapılmaya Kıbrıs'ın kültürüne ilişkin sağlıklı sonuçlara varmamız mümkün olacaktır. Benim araştırmacılarımızdan istediğim, saptamış oldukları inanç ve uygulamaların kaynağını (bölgesini) çalışmalarına yansıtmalardır. Böyle bir çalışma içerisine girilmesiyle Kıbrıs Halkbilimine yeterince katkı sağlanabileceğine inanmaktayım.

Kaynakça

- Adalı, Kutlu, Dağarcık, Beşparmak Yayınları, Lefkoşa, 1963
- Acıpayamalı, Orhan, Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Ankara, 1961
- Aydın, Doç. Dr. Mehmet, "Konya Ermenek Bölgesinde Yaşayan Halk İnançları", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt, IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları, No:40, Seminer ve Kongre Bildirileri Dizisi, No:11, Ankara, 1982
- Bağışkan, Tuncer, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıs'lı Türk ve Rumlar arası İnanç ve Uygulamalar", Halkbilimi, Halk Sanatları Derneği Yayını, Sayı:11,12,13, Kıbrıs, Eylül 1988-1989
- Bağışkan, Tuncer, "Kıbrıs'ta Büyük Bozmaya Dayalı İnanç ve Uygulamalar" Halkbilimi, Halk Sanatları Derneği Yayını, Sayı:14, Kıbrıs, Haziran 1989
- Bağışkan, Tuncer, "Kıbrıs Folklorunda Sarılık Hastalığı", Halkbilimi, Halk Sanatları Derneği Yayını, Sayı:15, Kıbrıs, Eylül 1989
- Boratav, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Folkloru, 2. Baskı, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1984
- Davulcu, İbrahim, "İnsan Ömrünün çeşitli Safhalarına ait Adet ve İnanışlarımız", Halk Sanatları Derneği (HAS-DER) Halkbilimi Sempozyumları, KKTC Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986
- Erdentuğ, Prof. Dr. Neriman, "Kıbrıs ve Türkiye Türk Toplumlarının Kültür Birliği", Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969) Türk Heyeti Tebliğleri, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü yayınları 36, Sayı:1, Sayı A 2, Ankara, 1971
- Gunnis, Rupert, Historic Cyprus, Nicosia-Cyprus, 1973
- İslamoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türk Folkloru, Kıbrıs, Nisan 1969
- Livingstone, Churchill, Pocket Medical Dictionary, Nancy Roper Edition (13 th Edition) London, 1978
- Mecqueen, Dr. I.A.G., The Home Health and Medical Encyclopedia, Coles Publication, Canada, 1978
- Mahmudov, Hüseyin, "Bulgaristan Türkleri arasında bazı Halk İnançları hakkında", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No:40, Sminer Kongre Bildirileri Dizisi 11, Ankara, 1982
- Nehya, Zümrüt, "Urfa'da Doğum Gelenek ve Gelenekleri", Türk Folkloru Araştırmaları 1983, Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 52, Ankara, 1984

Örnek, Dr. Sedat, Veyis, Sivas ve çevresinde Hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili Batılı inançların ve BÜyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, sayı:174, Ankara, 1966

Örnek, Prof. Dr. Sedat Veyis, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1979

Paraskevopoulou, Ph. D. Maria, Researches into the Traditions of the popular religious feasts of Cyprus, Nicosia, 1982

Saracoğlu, Erdoğan, "Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek-Görenek ve İnançlar", III. Milletlerarası Türk Folkloru Kongresi Bildiriler

lerli Cilt: IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli folklor Araştırma Dairesi Yayınları 86, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi 23, Ankara, 1987

Stylianou, Dr. Demetrios, "The Inner Life of Cyprus", Romantic Cyprus, 14 th Edition, Nicosia-Cyprus, 1972

Ülküdaş, M. Şakir, "Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine küçük Araştırmalar", Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1976, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 25, Süreli Yayınlar Dizisi 3, Ankara, 1977

Yalçın, Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları, 1933

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişil No:	Adı-Soyadı	Yaşı	Doğum Yeri
3	Nurettin Z. Altan	46	Luricina (Akıncılar)
4	Mustafa Gökcöğlü	46	Gönyeli
9	Dudu Arapsoy	52	Limasol
12	Ahmet R. Çerkez	67	Lefkoşa
43	Zehra Tahsiner	78	Mağusa
44	Havva M. Reyhan	66	Limasol
50	Suzan Gürsel	50	Lefkoşa
53	Nimetli Sakallı	75	Mandrez
87	Salih Z. Nazıroğlu	69	Gonedra (Gönendere)
101	Naziyet Başkut (1930)		Aya (Dilekkaya)
102	Elmazlıye Ermanav	66	Aya (Dilekkaya)
106	Naim Onbaşı	62	Sinde (İnönü)
111	Teyfik Rifat Atun	67	Ovgoroz (Ergazlı)
116	Derviş Salih Misel	70	Kridhia (Kilitkaya)
124	Adile Yakaş	70	Korovya (Kuruova)
138	Resmiye Ziya	60	Koçina (Erenköy)
149	Hüseyin Başışkan	65	Mitsada (Pınarlı)
172	Hasine Beha	67	Girne
175	Emine Karaca	75	Gambili (Hısarköy)
178	Faika H. Keyfi	68	Yorgoz (Tepebaşı)
181	Hibetli Ahmet	66	Alehtora (Gökbağaç)
182	Şifa Abdülgeni	37	Arabköy (Kleplini)
183	Pembe Avcısoy	65	Arabköy (Kleplini)
184	Üfke Ali	82	Arabköy (Kleplini)
185	Feriha Poyrazoğlu	50	Arabköy (Kleplini)
193	Cemaliye Hasan	75	Erretu (Dereboyu)
200	Mehmet Hoca	41	Ay Marina (Gürpınar)
204	Nezire H.N Mustafa	70	Abohor (Cihangir)
205	Pembe M. Beyit	46	Hırsofu (Altıncık)
206	Cemaliye M. Beyit	68	Hırsofu (Altıncık)
207	Mahmut Beyit	72	Hırsofu (Altıncık)
211	Nezihe Cavit Ziya	62	Aynkola (Esentepe)
215	Mazlime T. Koruçam	68	Marona (Uluçam)
218	Emine Ali	100	Elye (Doğancı)
221	Derviş Naim	78	Timl (Dımlı)
222	Aynur Şenadalı	55	Stavrogono (Aydoğan)
228	Ahmet Çelik	63	Platanisso (Balalan)
232	Zehra Ekmeçci	40	Gonedra (Gönendere)
234	Salt Sayiner	82	Sandallar
237	Hatice Azizoğlu	78	(Yuda)
239	Dervişe Y. İskitsa	83	Aytototo (Aylo Theodoros)
241	Bilal Özveli	65	Yerovasa
249	Fatma Osman	58	Y. Arodez (Kalkanlı)
250	Hüseyin Bayram	78	Lapityu (Bozalan)
251	Meryem Ziya	65	Kalavason
252	Ahmet Bengihan	41	Kalavason
256	Binnaz İrfan	62	İstınco (Tabanlı)
257	Fatma Direkzoğlu	60	Vreçca
258	Kadriye Mustafa	80	İstavrogono
261	Hatice Cemal	62	Elye (Doğancı)
263	Cezar-Nazı Çiçek	60	Ayyorgi (Kavaklı)
264	Ali M. Hacısevki	75	Malya (Bağlarbaşı)
265	Ayşe İ. Hamal	75	Tuzla (İskole)
266	Fetne Ünbay	78	Yeroşbu
270	Zekiye Zihni	74	Lefke
271	Adile Alparıslan	60	Baf
275	Arif Karabeniz	75	Kırını
277	Halide Kemal	65	Lefkoşa

Haberler

Engin ANIL
Hasan EKMEKÇİ

Çocuklararası Masal Anlatma Yarışmasından bir görünüm

HAS - DER'in Etkinlikleri

ÇOCUKLARARASI MASAL ANLATMA YARIŞMASI

Derneğimizin her yıl geleneksel olarak düzenlediği "Masal Anlatma Yarışması"nın 3.'sü gerçekleştirildi. Yarışmanın ön eleme- si 25-26 Kasım tarihlerinde Lefkoşa Belediye Tiyatrosunda, finali ise 2 Aralık tarihinde Atatürk Kültür Merkezinde yapıldı.

"Teknolojinin gelişmesiyle mekanikleşen yaşantımızda her gün önemini yitiren ve unutulmaya yüz tutmuş masal anlatma ve dinleme geleneğini çocuklarda canlandırma- yı" amaçlayan yarışma iki kategoride ger- çeşti.

Birinci kategoriye 7-8 yaş grubu ve

ikinci kategoriye ise 9-10-11 yaş grubundan toplam 160 çocuk katıldı. Her iki kategoride en iyi 4'er masal seçildi. Yarışma sonunda tüm katılanlar Levent Çıraklı tarafından verilen yiyecekler ve Deniz Kitapevinden veri- len hediyelerle ödüllendirildiler.

1. Kategoride Pervin Barbaros, Nesrin Kutalp, Ülkü Kondoç, Buğra Güney, 2. kategoride ise Gizem Telgrafçıoğlu, Özlem Cezar, Gözlem Özdeğirmenci ve İzlem Özdeğirmenci en iyi masalcı olarak seçildiler.

7. HALKBİLİM SEMPOZYUMU

Has-Der tarafından geleneksel olarak düzenlenen Halkbilim sempozyumlarının yedincisi 27 Aralık 1989 tarihinde Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştirildi. (Sem- pozyumla ilgili geniş habere dergimizin iç sayfalarında yer verildi)

Diğer Kültür – Sanat Etkinlikleri

Avustralya'daki Kuzey Kıbrıs Türk Okulunun Halk Oyunları ekibi (21 Ekim 1989)

AVUSTRALYA'DA ÇOCUK GÜNÜ KUTLAMALARI

21 Ekim 1989 günü Avustralya'da "Çocuk günü" kutlamaları yapıldı. Avustralya'da yaşayan değişik milletlere mensup yabancıların katkılarıyla gerçekleştirilen kutlamalar her yıl aynı günde geleneksel olarak yapılıyor. Bu yılki kutlamalara Avustralya'daki Türk çocuklarının devam ettiği "Kuzey Kıbrıs Türk Okulu" katıldı.

Kuzey Kıbrıs Türk Okulu Öğrencileri

Yurtdışında yaşayan Kıbrıs Türkleri "Kıbrıs Halk Oyunları"na karşı büyük ilgi duymaktadırlar. Kimliklerini yitirmeme ve buldukları ülkede yok olmama uğraşı veren bu insanların Halk oyunlarımızı öğrenme ve öğrendiklerini de genç kuşaklara öğretme gayreti içine girdiklerine tanık olmaktadır. Derlenen yeni oyunlardan, eğitimlerden, araç-gereçten yoksun olan bu insanların devletin ilgi ve desteğini bekliyorlar. Yıllardır suskunluklarını sür-

düren ilgililerin, hiç olmazsa Tanınma ve Tanıtma Seferberliği" çerçevesinde yurt dışındaki yurttaşlarımıza yardım ellerini uzatmaları düşünülebilir görüşünderiz.

Gençlik Merkezi'nin düzenlediği Kermesin bir görüntüsü

GENÇLİK MERKEZİ KERMES DÜZENLEDİ

Kültür ve sanat alanında çalışmalar yapan Gençlik Merkezi 7 Ekim 1989 tarihinde Lefkoşa Arasta girişinde bir Kermes düzenledi. Ailelerin katkılarıyla gerçekleştirilen kermes'te çeşitli el işleri, yemek ve tatlı çeşitleri, canlı ve yapma çiçekler, bakır ve kabartma işleri satıldı. Bu arada "Gençlik Merkezi Halk Dansları Ekibi" bir de gösteri yaptı.

SEMPOZYUM DÜZENLENDİ

30-31 Ekim- 1 Kasım tarihleri arasında Atatürk Kültür Merkezinde "Arkaik Dönemden Bugüne Kıbrıs'ta Türk Kültürü ve Turizm Politikası" konulu bir sempozyum düzenlendi. Sempozyum Başbakanın himayelerinde "Türkiye Turizmi Geliştirme Vakfı" tarafından gerçekleştirildi. Sempozyuma konuşmacı olarak katılan Prof. Dr. Yılmaz ÖNGE, Prof. Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU, Prof. Dr. Şükrü ELÇİN, Prof. Dr. Yusuf OĞUZOĞLU, Prof. Dr. Neriman G. KIRZIOĞLU, Doç. Dr. Ayça ADALILAR- Arkeolog Turan KATIRCIOĞLU, Sn. Cemalibe VOLKAN ve Sn. Lemi GALİP birer bildiri sundular. (Geniş haberi gelecek sayımızda)

GÜRCİSTAN HALK DANSLARI TOPLULUĞUNUN GÖSTERİSİ

Ekim Devriminin 72. yıldönümü nedeniyle Lidra Palas'ta Kıbrıslı Türk ile Kıbrıslı Rumlara yönelik olarak "Gürcistan Mtat-smina" ekibi halk dansları ile çok sesli halk müziklerini içeren bir gösteri yaptı. Gösterinin sonunda konuk gruba Has-Der adına flama ve folklorik kıyafetli bir bebek hediye edildi.

Gürcistan Halk Dansları Topluluğunun Gösterisi

MASAL DERLEME YARIŞMASI

Türkiye'de İnönü Üniversitesi tarafından Ekim ayında düzenlenen üçüncü masal derleme yarışmasına Kıbrıs'tan katılan Zekeriya Aslan, "Gerçekleşen Rüya" isimli masalla birinci oldu.

GİRNE'DE BİR KİLİSE İKON MÜZESİ OLUYOR

Kıbrıs'taki değişik kiliselerden toplanıp Eski Eserler Dairesi depolarında koruma altına alınan ikonların, Girne Limanı yakınlarındaki Arhangelos Mihail kilisesinde sergileneneceği duyuruldu. Kilisenin ikon müzesi olarak ziyarete açılacağı 1986 yılında da duyurulmuştu.

HALK DANSLARI YARIŞMASI DÜZENLENİYOR

Kültür Dairesi Müdürlüğünce 24 Şubat 1990 tarihinde Halk Dansları Yarışması yapılacakları açıklandı. Dernek, Kurum ve Kuruluşların yanı sıra, lise üstü okulların halk dansları topluluklarının da katılabileceği yarışmaya 31 Ocak 1990 gününe kadar müracaat edilebileceği duyuruldu.

Has-Der bir yarışmada.

DEFİLE

Kıbrıs Türk Yardımseverler Vakfı tarafından "Asırlar Boyunca Kıbrıs Türk Kadın Giysileri" defilesi İstanbul Sheraton Otelde gerçekleştirildi. Etkinliğin gelirinin Kıbrıs'ta bir hastahaneye bağışlanacağı belirtildi.

KONFERANS VE SLAYT GÖSTERİSİ

Lefkoşa imar planı kapsamında, Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen İtalyan Tipoloji uzmanı mimar Danilo Demi'nin sur içinde yapılaşmayı yönlendirici nitelikteki araştırma ve incelemelerini aktarmayı amaçlayan "Sur İçinde Yapılaşma" isimli konferans ve slayt gösterisi Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği binasında gerçekleştirildi.

LOKMA GECESİ

Şehit Yalçın İlkokulu Okul Aile Birliğinin geleneksel Lokma Gecesi 24 Kasım Öğretmenler Gününde düzenlendi. Gecede konuklara lokma ikram edildi. Tombala, piyango ve müzik dinletisi gibi etkinliklerin yanı sıra Has-Der Halk Dansları Ekibi de geceye katılarak bir gösteri sundu.

"GİRNE GELİŞİM ÇOCUKLARLA" KASETİ ÇOĞALTILDI

Tayfun Atabey, Eralp Adanır ve Niyazi Nasıfoğlu tarafından kısa bir süre önce ha-

zırlanan "Girne Gelişim Çocuklarla" isimli kasetin ikinci çoğaltımı yapıp piyasaya sürüldü.

ALPER SUSUZLU RESİM SERGİSİ AÇTI

Alper Susuzlu "Dans" isimli resim sergisini 8-14 Kasım tarihleri arasında Fluxus Art Galeri'de açtı. Sergide sanatçının Flamenco, Modern Dans ve Baleden örnekler içeren toplam 46 eseri sergileniyor.

DEVLET TİYATROSU PERDELERİNİ AÇTI

Devlet Tiyatrosu 15 Kasım'da "Peter Shaffer'in "Karanlıkta Komedi" isimli eseriyle perdelere açıldı.

Devlet Tiyatrosu oyuncularının "Karanlıkta Komedi" oyununda.

GENÇLİK MERKEZİNİN OLAĞAN GENEL KURULU YAPILDI

Gençlik Merkezinin 3. Olağan Genel Kurulu 2 Aralık 1989 günü KTÖS Lokalinde yapıldı. Yeni Yönetim Kuruluna Gülay Hasan, Tamer Afşaroğlu, Tanju Öncül, Fatma Ertuğrul, Mehmet Gürkan, Aydan Arşehit, Doğan Sahir, Elmaziye Kanath ve Erdiç Akün seçildiler.

ALAYKÖY KÜLTÜR SANAT DERNEĞİNİN OLAĞAN GENEL KURULU YAPILDI

Alayköy Kültür Sanat Derneğinin 5. Olağan Genel Kurulu 9 Aralık günü yapıldı. Yeni Yönetim Kuruluna Kemal Özçakır (Başkanı), Hasan Uluç, Şemi Gökçebağ, Soner Uysal, Süleyman Özsağlam, Haldun Şevketoğlu ve Hamdi Özkan seçildiler.

Alayköy Kültür ve Sanat Derneği Başkanı Kemal Özçakır

GENÇLİK KONSERİ

Devrimci Gençlik Derneği aralık ayında Mağusa Lozan Palas'ta bir Gençlik Konseri düzenledi. Müzik Şölenine katılan sanatçılar ile müzik grupları şunlardı: Grup Vardiya, Feridun Işman ve Mustafa Tozakı ikilisi, Gıme Gençlik, Hasan Günyüz.

ASYA-AVRUPA BİENALİNE KATILANLARA BELGE VERİLDİ

2. Uluslararası Asya-Avrupa Bienaline katılanlara TC Lefkoşa Büyükelçisi Ertuğrul Kumcuoğlu tarafından katılım belgesi verildi. Bienale Ayhan Menteş, Güner Pir, Erol Refikoğlu, Emel Samioğlu, İsmet Tatar, Mehmet Şinasi Tekman, Hikmet Uluçam ve Mehmet Uluhan katılmışlardı.

4. DEVLET RESİM-HEYKEL SERGİSİ

4. Devlet Resim-Heykel sergisi Aralık ayında Atatürk Kültür Merkezinde Cumhurbaşkanlığı Rauf Denktaş tarafından açıldı.

"Sessiz İnanç" adlı tablosuyla Sümer Ereğ 1.'lik, "Toplumsal Kimlik" adlı tablosuyla İnci Kansu 2.'lik ve "Karpazdan Anılar III" adlı tablosuyla Özden Serak 3.'lük ödülü aldılar.

KÜLTÜR BAKANLIĞI 6 KİTAP YAYINLADI

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı 3. kültür yayınları çerçevesinde 6 kitap yayınladı. Yayımlanan kitaplar ve yazarları şunlardır:

- 1) Seyit Yolak'ın "1571'den günümüze Kıbrıs Türk Yönetimleri"
- 2) Erdoğan Saraçoğlu'nun "Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Folkloru"
- 3) Komisyon tarafından hazırlanan "Kıbrıs Türk Edebiyatı, Başlangıçtan bugüne"
- 4) Orbay Deliceirmak tarafından derlenip kitap haline getirilen "Süleyman Uluçamgil'in Bütün Eserleri"
- 5) Sabahattin İsmail ve Ergin Birinci'nin "Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs ilişkileri 1919-1938"
- 6) Harid Fedai'nin "Kıbrıslı Aşık Kenzi Divanı I"

KIBRISLI TÜRK İLE RUM KARİKATÜRCÜLER ORTAK EYLEM KARARI ALDILAR

Kıbrıslı Türk karikatürcüler Derneği ile Kıbrıslı Rum ressamlar Derneği Lidra Palas'ta bir araya gelerek ortak eylem kararı aldılar. Buna ek olarak Ocak ayı içerisinde Lidra Palas yanındaki ortak bölgede uzun tuvaler üzerine ortaklaşa "Barış" konulu resim ve karikatür çizime kararı alındı.

KÜLTÜR KURULTAYI ÖN ÇALIŞMALARI

Unesco'nun "Kültürel gelişme on yılı Programı" çerçevesinde ele alınıp, Kıbrıs Türk Kültürü'nün sorunları ile kültürel gelişmenin yollarını tartışmak üzere 9 Aralık 1989 tarihinde Lekfoşa Belediye Tiyatrosu Salonunda bir toplantı yapıldı. Toplantıya kültür-sanatla yakından ilgilenen kişiler katılıp görüşlerini belirttiler. Bu tür toplantıların sürekli yapılması dileğinde bulunulurken, devletin ilgisizliğinden ve kültür-sanat çevrelerinin bir araya gelemeyişlerinden yakınıldı.

**Bu sayının çıkmasında
katkıda bulunan
aşağıdaki kuruluřlara
teşekkür ederiz**

**Top Shop
Birinci Ticaret Sti.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M.Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
Iřıl Reklâm**

